

**UNIVERZA V LJUBLJANI
ZDRAVSTVENA FAKULTETA
ODDELEK ZA ZDRAVSTVENO NEGO**

VPLIV ŠOLANIH PSOV NA KAKOVOST ŽIVLJENJA LJUDI

Vloga medicinske sestre pri aktivnostih in terapiji s pomočjo živali

THE INFLUENCE OF TRAINED DOGS ON THE QUALITY OF HUMAN LIFE

The role of a nurse in the animal-assisted activities and therapy

Avtorica: Andreja Zupanc

Mentorica: Predavateljica Marija Gorše Muhič, prof. zdr. vzg

LJUBLJANA, 2011

ZAHVALA

Vsa zahvala gre moji družini, ki je prenašala mojo odsotnost med opravljanjem šolskih obveznosti: možu Klemenu, sinu Aljažu in hčerki Kaji.

Zahvaljujem se tudi mami Olgi, ki je bila kljub bolezni vedno pripravljena prevzeti v varstvo moje otroke.

Zahvaljujem se vsem trem sošolkam iz prve klopi. Katarini Velepec, Maji Draksler in Živi Sprogar - zaradi njih in njihove pomoči sem boljši človek in boljša študentka.

Zahvaljujem se prijateljici, kinologinji in vzrediteljici labradorskih prinašalcev Zinki Rovan, ki me je naučila prvih lekcij iz kinologije.

Zahvala gre tudi mojim novim znancem iz Slovenskega društva za terapijo s pomočjo živali – Ambasadorjem nasmeha, ki so mi pomagali spoznati njihovo delo in so me sprejeli medse. Posebej se zahvaljujem članici Slovenskega društva za terapijo s pomočjo živali – Ambasadorji nasmeha – Neži Vilhelm, ki je diplomsko delo prvič lektorirala.

Prijateljici Luciji Zajc se zahvaljujem za ponovno in zadnje lektoriranje ter svetovanje o pravilni rabi slovenskega jezika.

Zavedam se pomena strokovnega znanja, ki sem ga pridobila med študijem na Zdravstveni fakulteti, zato sem hvaležna vsem profesorjem, ki so mi predajali svoje znanje. Posebno pa se zahvaljujem mentorici pred. Marija Gorše Muhič, prof. zdr. vzg., ki mi je s svojo držo medicinske sestre tudi vzor.

IZVLEČEK

Uvod: Diplomsko delo obravnava vpliv šolanih psov na kakovost življenja ljudi. Raziskovalci ugotavljajo, da je vpliv živali na človeka pozitiven na fizičnem, psihičnem in socialnem področju. **Namen:** Namen diplomskega dela je spoznati terapijo s pomočjo živali in vključevanje medicinskih sester v to dejavnost. **Metode dela:** Kot metoda dela je bila izbrana deskriptivna metoda dela s pregledom literature. Viri, vsebine in rezultati raziskav so obdelani glede na potrditev najpogosteje navedenih dejstev o vplivih terapije s pomočjo živali ter stališč strokovnjakov, ki se ukvarjajo s to dejavnostjo. **Razprava in sklep:** Pregled literature je pokazal, da terapija, ki se izvaja s pomočjo živali, zlasti s šolanimi psi, vplivajo na kakovost življenj ljudi. Večina strokovnjakov v tujini, med njimi tudi medicinske sestre, se strinja, da naveza človek – žival prinaša pozitivne učinke na ljudi. Največkrat so v tej dejavnosti udeleženi psi. Zdravstveni delavci se bojijo bolnišničnih okužb, zato živali niso zaželeno na oddelkih bolnišnic v Sloveniji, medtem ko se v tujini omenjena terapija veliko uporablja. Strokovnjaki ugotavljajo, da je korist za paciente, če so vključeni v terapijo s pomočjo živali v bolnišnicah (tako v navadnih, kakor intenzivnih oddelkih) večja, kakor je tveganje za okužbe. Potrebno je upoštevati priporočila za vedenje in standarde za preprečevanje prenosa okužb. Medicinske sestre v tujini imajo kompetence, da lahko same pacientom ponudijo terapijo s pomočjo živali. V diplomskem delu sta opredeljena vpliv šolanih psov na kakovost življenja ljudi in vloga medicinske sestre pri tej dejavnosti. V Sloveniji se terapija s pomočjo živali šele razvija. V nekaterih evropskih državah, kot so Avstrija, Italija, Anglija, je le ta vključena v zdravstveni sistem. Težava za hitrejše uveljavljanje tovrstne terapije pri nas je tudi pomanjkanje kadrov in znanja.

Ključne besede: terapija s pomočjo živali, aktivnosti s pomočjo živali, psi spremljevalci

ABSTRACT

Introduction: This thesis presents the influence of trained dogs on the quality of human life. Researchers determine that animals have an extremely positive effect on the physical, psychological and social aspects of human beings. **Purpose:** The purpose of this thesis is to get familiar with the animal-assisted therapy (AAT) and start employing it in the occupation of a nurse. **Work methods:** Descriptive research method was used for the review of literature and other sources. The sources, contents and research results have been processed with respect to the confirmation of the most frequently stated facts about the effects of animal-assisted therapy and the viewpoints of experts who work in the AAT field. **Discussion and conclusion:** The wide variety of AAT literature contains many studies and records on the animal-assisted therapy and on the influence of trained dogs on the quality of human life. Many foreign professionals, including nurses, agree that the human-animal relationship has positive effects on people. Usually, dogs play the part in such relationships. As health professionals fear that infections would start spreading in hospitals, animals are not welcome in Slovene healthcare institutions, while abroad AAT is widely employed. Experts conclude that the positive outcomes in patients taking part in an animal-assisted therapy in hospitals – in general and intensive care units – are much higher than the risks of infections. Of course, to minimize such risks, all applied infection prevention recommendations and standards should be regarded. Nurses in other countries have the competence to offer animal-assisted therapy to their patients. This thesis evaluates the influence of trained dogs on the quality of human life and the role of a nurse in the AAT. Animal-assisted therapy is only starting to develop in Slovenia, while in some other European countries, such as Austria, Italy and the UK, this type of therapy is already well established in the healthcare system. One of the problems hindering a faster introduction of such therapy in Slovene healthcare institutions is the lack of human resources and knowledge.

Keywords: animal-assisted therapy, animal-assisted activities, companion dogs

KAZALO

KAZALO	1
1 UVOD	1
2 NAMEN IN CILJI	3
3 METODE DELA	4
4 PREGLED LITERATURE	5
4.1 Psi in vpliv na zdravje ljudi	5
4.1.1 Značilnosti psa.....	7
4.1.2 Področja, kjer šolani psi lahko pomagajo ljudem.....	8
4.2 Terapija in aktivnosti s pomočjo živali.....	16
4.2.1 Definicije aktivnosti in terapije s pomočjo živali.....	17
4.2.2 Koristi terapije in aktivnosti s pomočjo živali.....	22
4.2.3 Neprimerna uporaba aktivnosti in terapije s pomočjo živali.....	28
4.2.4 Živali, ki najpogosteje sodelujejo pri aktivnostih in terapijah.....	29
4.3 Medicinske sestre in terapija s pomočjo živali	34
4.4 Preprečevanje okužb med aktivnostjo in terapijo s pomočjo živali.....	37
4.5 Zakonodaja s področja aktivnosti in terapije s pomočjo živali.....	39
5 RAZPRAVA	40
6 SKLEP	42
7 LITERATURA	44

1 UVOD

Že od začetka študija na Visoki šoli za zdravstvo v šolskem letu 2007/2008, sedaj Zdravstveni fakulteti, se je avtorica spraševala, kaj bi lahko počela medicinska sestra s svojim psom in znanjem kinologije za dobrobit človeka, skupine, skupnosti. Začela je šolati svojega psa za reševanje iz plazov, ruševin in za iskanje pogrešanih oseb. Reševanje je na srečo samo občasna potreba. V Slovenijo so začele zadnja leta prodirati zamisli o terapiji s pomočjo živali in tako je nastala potreba po intenzivnejšem šolanju psov spremljevalcev, predvsem za ljudi s posebnimi potrebami.

Znano je, da je pes (*canis familiaris*) prva žival, ki jo je človek udomačil že pred približno 15000 do 20000 leti in ima prav poseben položaj. Pes je s človekom povezan tako tesno, da deli z njim skoraj vse, zagotovo pa vsaj najpomembnejše vidike življenja: hrano, dom, delo, igro pa tudi njegovo usodo. Nobena druga žival ni človeku tako blizu kot pes, in to ne le v praktičnem, temveč tudi v duševnem in čustvenem pogledu (Falappi, 2002). Zlahka torej rečemo, da je pes človekov najboljši prijatelj.

Naštujemo lahko različne dejavnosti, kjer pes pomaga človeku: pomoč pri lovu, varovanje črede, vleka sani, čuvanje premoženja, reševanje pogrešanih (Mali, 2003). Pes je človekov spremljevalec ter družabnik, vodnik slepih, pomočnik invalidom; v današnjem času pa tudi pomočnik vzgojitelja, psihoterapevta in še bi lahko naštevali.

Terapija s pomočjo živali je dopolnilno zdravljenje. Terapijo je mogoče izvajati tudi z drugimi živalmi, vendar se bomo osredotočili predvsem na delo s psi, ker je v slovenskem, pa tudi svetovnem merilu ta terapija zelo pogosta (Marinšek in Tušak, 2007).

Poznamo dve organizirani dejavnosti z živalmi: že omenjena terapija s pomočjo živali ali v angleškem originalu Animal Assisted Therapy (AAT), ki je bolj usmerjena in načrtovana dejavnost, in aktivnost s pomočjo živali, v originalu tudi Animal Assisted Activities (AAA). Terapija s pomočjo živali je usmerjena v določen cilj, v katerem je žival, ki ustreza določenim kriterijem, enakovreden udeleženec procesa zdravljenja (Marinšek in Tušak, 2007).

Vprašanje je, kje so ključne stične točke, kjer se zdravstvena nega in terapija z živalmi lahko dopolnjujeta. Definicija zdravstvene nege iz leta 2002, ki jo je objavil Mednarodni svet medicinskih sester (The International Council of Nurses - ICN), pravi: »Zdravstvena nega obsega samostojno, soodvisno obravnavo in sodelovanje posameznikov vseh starosti, družin, skupin in skupnosti, bolnih in zdravih v vseh okoljih. Zdravstvena nega vključuje promocijo zdravja, preprečevanje bolezni ter skrb za bolne, invalide in umirajoče. Glavne naloge zdravstvene nege so tudi zagovarjanje, promoviranje varnega okolja, raziskovanje, sodelovanje pri oblikovanju zdravstvene politike ter menedžmenta zdravstvenih sistemov in izobraževanja.« (Utrip, 2003) Iz tega lahko zaključimo, da medicinska sestra lahko sodeluje – oziroma mora sodelovati – pri dejavnostih za promocijo, ohranjanje in povrnitev zdravja pri posamezniku, v družini, skupini ter skupnosti.

Medicinske sestre v intenzivnih enotah v tujini uporabljajo terapevtske živali kot pomoč pri zmedenih pacientih, da se vrnejo v realnost. V procesu terapije s pomočjo živali se jim izboljša samopodoba, zniža se stres, stimulirajo se nezavestni bolniki, izboljša se čustvovanje, poveča se socialna interakcija, zniža se globina depresije, pacienti in njihovi svojci se počutijo bolj udobno in bolniško okolje postane bolj domače. Prav tako pa terapevtske živali zamotijo paciente pred posegi, ki povzročajo tesnobo, kot je odvajanje od ventilatorja, ter ponudijo veliko razlogov za motivacijo pri vračanju v normalno življenje izven bolnišnice (De Courcey et al., 2010).

V Sloveniji se v bolnišničnem okolju ne poslužujemo terapije s pomočjo živali razen na pediatričnih oddelkih. Di Salvo s sodelavci (2006) ugotavlja, da je korist terapije z živalmi (psi) večja, kot je tveganje za bolnišnične (nosokomialne) okužbe.

Kanadska avtorica Lefebvre S. L. s sodelavci (2009) navaja, da organizatorji terapije s pomočjo živali premalo pozornosti namenjajo drugim patogenim mikroorganizmom, ki se lahko prenašajo z ljudi na pse in obratno. V bolnišnicah so še posebej nevarni MRSA (Methicillin-resistant *Staphylococcus aureus*), VRE (Vancomycin-resistant *Enterococcus*), bakterije ESBL (extended spectrum beta laktamaze), ki so odporne na antibiotike širokega spektra, kot je *Escherichia coli* in *Clostridium difficile*. Zelo pomembno pri terapiji s pomočjo živali v bolnišnici je upoštevanje navodil za preprečevanje okužb.

2 NAMEN IN CILJI

Namen diplomskega dela je raziskati vprašanja:

- kje so stične točke med zdravstveno nego in terapijo s pomočjo šolanih psov;
- kakšen vpliv ima dejavnost terapije z živalmi na kakovost življenja ljudi;
- ali lahko medicinska sestra kot strokovnjakinja na svojem področju kakovostno pripomore k izboljšanju zdravstvenega stanja posameznika, pa tudi družine, skupine in skupnosti nasploh z uporabo terapije šolanih psov?

Cilji diplomskega dela so zbrati in predstaviti vse najnovejše rezultate raziskav in ugotovitve raziskovalcev iz tujine in Slovenije:

- predstaviti stične točke med zdravstveno nego in terapijo s pomočjo šolanih psov;
- opisati dejavnost terapije s pomočjo živali, ki vplivajo na kakovost življenja ljudi;
- predstaviti delo medicinske sestre z uporabo terapije s pomočjo šolanih psov.

3 METODE DELA

V diplomskem delu je uporabljena opisno – raziskovalna ali deskriptivna metoda s pregledom literature. Za iskanje literature je bil izbran splošni iskalnik Google. Pregledane so bile tudi spletne strokovne baze podatkov, kot so Eric, Medline, Cinahl, Cochrane, Medscape, Jupline in Cobiss. Ključne besede za iskanje virov so bile: terapija s pomočjo živali, aktivnosti s pomočjo živali, psi spremljevalci. Pridobljeni podatki so bili sistematizirani, analizirani in vključeni v diplomsko delo.

Zaradi velikega števila zadetkov so bili upoštevani podrobnejši kriteriji, kot so: izobrazba avtorja, področje strokovne revije (zdravstvena nega, medicina, psihologija, rehabilitacija) in letnica izida članka. Izbrani so bili avtorji glede na izobrazbo in poklic (medicinske sestre, zdravniki, fizioterapevti, socialni delavci, psihologi ter psihoterapevti). Upoštevala se je predvsem novejša literatura od leta 2000 do 2011 leta. Zaradi zanimivosti in strokovnosti se je uvrstilo med literaturo tudi nekaj starejših virov.

4 PREGLED LITERATURE

Pri izbiranju literature s področja aktivnosti in terapije s psi, ki jo je bilo zelo veliko, je bil dan poudarek predvsem na tiste vire, ki so izražali pogled na terapijo s pomočjo živali z vidika medicinske sestre.

4.1 *Psi in vpliv na zdravje ljudi*

V desetletjih po drugi svetovni vojni se je uporaba terapije s pomočjo živali v svetu zelo razmahnila. V zadnjih desetih letih je zabeleženo veliko dejavnosti na tem področju tudi v Sloveniji. Predvsem se razvija šolanje psov in konjev za te namene. S šolanjem psov se ukvarjajo kinologi, ki svoje znanje nabirajo v tujini. Prve inštruktorje za šolanje delovnih parov imamo tudi pri nas.

Pse so oboževali že stari Grki. Niso cenili le lova in lovskih psov, ampak so oboževali družne pse. Pse vodnike je v svojih delih omenjal že Ksenofont, antični filozof, Sokratov učenec, rojen 430. pr. n. št. Med mnogimi njegovimi knjigami so odkrili obširen spis o vzgoji in dresuri psov, ki je prvo kinološko delo na svetu izpred 400 let pr. n. št. (Vreg, 1993).

Pes je med vsemi živalmi človekov najzvestejši spremljevalec in sopotnik. Brezpogojno mu je naklonjen in pripravljen slediti kamorkoli. Poznamo veliko različnih pasem, ki se med seboj ne razlikujejo samo po velikosti in zunanosti, ampak tudi po karakteristikah.

Priznan slovenski kinolog Jože Vidic navaja v knjigi *Življenje s psom* (2008), da vlada v družinah s psom bolj pozitivno ozračje, ljudje imajo bolj zdrav življenjski stil, so bolj zdravi, živijo v večji harmoniji in tudi pasja družina je bolj povezana. Pes v hiši ima pozitivno vlogo pri vzgoji in odraščanju otrok. Otroci, ki so odraščali s psom, so bolj zdravi, bolj odprti, bolj komunikativni in so bolj pozitivne osebnosti.

Definicija vede, ki se ukvarja s preučevanjem psa, se glasi: »Kinologija je veda, ki se ukvarja s proučevanjem razvoja psa kot živalske vrste, z nastankom različnih pasem psov, z anatomskim ustrojem in delovanjem pasjega organizma ter vzrejo, vzgojo in šolanjem psov v različne namene. Kinologija je zelo prepoznavna veja zoologije (vede o živalih),

njena prepoznavnost pa se več hkrati z nastajanjem novih pasem in novimi spoznanji, ki zadevajo uporabnost psov.« (Mali, 2003)

Ravno pri terapiji s pomočjo živali se najbolj pogosto uporablja pse, ker so edini voljni biti na razpolago neprestano kot sopotniki, poleg tega pa so sposobni postati tudi delovni partnerji. So zelo interaktivni, pozorni prijatelji, izredno predani in pripravljeni ustreči. Pse lahko učimo opravljati zelo različne naloge. Pogosto se čisto spontano naučijo opravil, ki so koristna za človeka, pri tem pa očitno uživajo. Zelo so pozorni do svojega človeškega sopotnika, vendar izrazijo veselje tudi do drugih ljudi; slej ko prej jim postane normalno, da služijo kot socialni psi, ki srečujejo in pozdravljajo nove ljudi (Marinšek in Tušak, 2007).

Ni toliko pomembno, kakšno pasmo psa izberemo za terapijo ali aktivnost s pomočjo živali, pomembneje je, da izberemo psa, ki ga sami ocenimo, da bi bil lahko primeren za tovrstno nalogo. To lahko opazimo že pri obnašanju psa v leglu, zato je potrebno mladička večkrat pogledati, ko je še z mamo in sorojenci,. Samo s pravilnim šolanjem in vzgojo bo pes razumel, kaj želimo od njega. Zavedati se moramo, da je vsa ubogljivost psa odvisna od njegovega človeškega sopotnika (Marinšek in Tušak, 2007).

Pes, ki ga želimo vključiti v katerokoli terapijo ali aktivnost s pomočjo živali, mora biti star vsaj leto in pol. Do takrat naj bi imel opravljeno vsaj osnovno šolanje, pri čemer sta se pes in njegov spremljevalec naučila ustreznega obnašanja. Biti mora čist, cepljen, zdrav, veterinarsko pregledan in socializiran, da sprejema okoli sebe druge živali, druge pse in nove ljudi. Psi, ki opravljajo delo terapevtskega pomočnika ali pomočnika pri različnih aktivnostih, imajo po obnašanju sodeč svoje delo radi in se ga že v naprej veselijo. Zelo pomembno je tudi dejstvo, da jim ni nič mar, kakšen je uporabnik, stanovalec, pacient; ni jim pomemben njihov vonj (Marinšek in Tušak, 2007) .

4.1.1 Značilnosti psa

Domači pes je najpogostejša žival, ki je prilagojena življenju v sodobni družbi. Izšolane pse se uporablja na veliko novih področjih. V nasprotju z drugimi divjimi živali – kot so mačke, zajci, ptiči – se pse lahko izšola za določeno delo.

Čutila so tista, ki so pri psu bolj razvita kot pri človeku. Najmočnejše je razvito čutilo vonja, ki mu pes tudi najbolj zaupa. Kot pri vseh sesalcih tudi pri psu v glavnem razlikujemo pet čutil: vid, sluh, vonj, okus in tipalni čut. Še malo raziskani so tako imenovani orientacijski čut, čut za predčasno zaznavanje nevarnosti (potres, plaz), čut za zaznavanje razpoloženja človeka in podobno (Zidar, 1991).

Najbolj je pri psu razvito čutilo vonja, a ne pri vseh pasmah enako. Zelo obsežna, zapleteno oblikovana in z vonjsko sluznico prevlečena nosna votlina nudi psu v primerjavi s človekom mnogo večjo površino nosne sluznice (pes ima povprečno 160 kvadratnih centimetrov, človek pa do 5 kvadratnih centimetrov sluznice), poleg tega pa je pasja sluznica debelejša. Tako ima človek pet do sedem milijonov, pes pa 220 milijonov vonjskih celic (Zidar, 1991).

Tudi možganski center za vonj zavzema razmeroma velik del možganov. Prof. dr. Walter Neuhaus je na primer dognal, citirano po Zidarju (1991), da pes zazna milijonkrat manjšo koncentracijo mlečne kisline kot človek. Mravljično in očetno kislino, ki sta eni poglavitnih sestavin človekovega znoja, zazna pes že pri 500 molekulah, medtem ko človek zazna šele 50 milijard molekul teh dveh kislin. Sklepamo lahko, da pes doživlja (zazna in spoznava) svoje okolje v glavnem z vonjskimi vtisi, ki v njegovem spominu prevladujejo. Reči je mogoče, da je za psa nos tisto, kar je za človeka oko. To s pridom upoštevajo, ko šolajo pse za iskanje pogrešanih oseb v ruševinah, v naravi ali pod plazom, v novejšem času pa tudi za preverjanje hrane na alergene.

Čutilo vida za psa ni tako pomembno. Psi so daljnovidni, zaradi razmahnjenosti osi očesnega zrkla za 30 do 50 stopinj. S tem pes pridobi širše vidno polje, izgubi pa na ostrini in plastičnosti slike. Sluh je pri psu bolj razvit kot pri človeku. Ugotovili so, da je pasji

sluh 16-krat ostrejši od človeškega. Okus in tipalni čut pa sta pri psu razvita dosti manj kot pri človeku. (Zidar, 1991).

Zaradi teh edinstvenih značilnosti je človek že v pradavnini vzgajal psa kot pomočnika pri lovu kot čuvaja in verjetno tudi kot družabnika. V dolgih tisočletjih se je sožitje med psom in človekom krepilo. Danes poznamo ne samo pse, ampak celo pasme psov, ki jih je vzgojil človek s selekcijo v različne delovne namene. Danes pse uporabljajo in šolajo za različne namene: lovske pse, vprežne pse, pse za varovanje premoženja, za zaščito ljudi, pastirske pse, pse za športne namene, pse v policijski in vojaški službi, ki so šolani za iskanje mamil, razstreliva in drugih substanc, reševalne pse, pse za vodenje slepih oseb in pomoč invalidom, pse se uporablja tudi za namen terapije s pomočjo živali, najštevilčnejši pa so psi družabniki (Mali, 2003).

4.1.2 Področja, kjer šolani psi lahko pomagajo ljudem

Področja, za katera so psi izšolani in lahko pomagajo ljudem v vsakdanjem življenju, so različna. Pri opazovanju psov je postalo jasno, da psi lahko nakažejo nekatere znake bolezni ali bolezni samo. Psi lahko napovejo določene zdravstvene težave ali bolezni, kot so rak, hipoglikemija in epileptični napad. Danes šolajo pse za pomoč osebam z epilepsijo, sladkorno boleznijo, alergijami, psi lahko prepoznavajo tudi tumorje oz. raka. Uporaba nešolanih psov je lahko nevarna, ker ne vemo, kako bodo reagirali v določeni situaciji (Wells, 2007).

Epileptični napad

Obstajajo pričevanja, da živali začutijo že nekoliko pred epileptičnim napadom, da se bo pojavil. Vendar danes lahko uspešno izšolajo pse in nekatere druge živali za pomoč bolnikom z epilepsijo. Ti jim na določen način pred napadom nakažejo, da bo prišlo do napada, recimo z lajanjem. Mehanizem, kako psi napovejo epileptični napad, je še vedno neznanka tudi za raziskovalce. Trenerji so opazovali pse, da bi opazili drugačen izraz na obrazu, nenavadno obnašanje. Mogoče pa gre za vonjalne in slušne dražljaje. Čeprav lahko vsak pes napove epileptičen napad, uporaba nešolanih psov ni primerna, saj lahko žival ob

napadu reagira nenavadno in povzroči škodo ali poškodbo. Pomembna je izbira psa in šolanje (Wells, 2007).

Zaznavanje hipoglikemije

Ena tretjina psov je pokazala spremembo v obnašanju, ko je imel njegov gospodar hipoglikemijo. Psi so sposobni, da gospodarja opozorijo na hipoglikemijo, preden se pojavijo znaki bolezni (Wells, 2000). Pes zazna kemične reakcije, ki se začno odvijati v telesu, še preden jih oseba začuti in svojega skrbnika na to opozori. Nakazovanja tega so različna, prilagojena pa so vsakemu posamezniku. Pes lahko na človeka skače, se uleže predenj ali pa ga začne lizati (Petkovšek, Štakul, 2011). V začetku novembra 2010 je posebno službo nastopila eno leto in pol stara angleška špringer španjelka psička Bea, ki je izšolana za pomoč diabetiku. Je prva tako izšolana psička v Sloveniji (Petkovšek, Štakul, 2011).

Zaznavanje alergenov v hrani

Slovenska kinologinja, ki se je šolala v Ameriki, pa je poleg psičke Bee izšolala tudi psa Eliasja za pomoč alergiku. Pes Elias je izšolan tako, da nakaže alergene v hrani. Pes je pri samem delu skoncentriran samo na hrano, ki mu jo lastnik predstavi. Seveda te hrane pes ne sme pojesti, mora jo povohati in na izbran način nakazati, da je v hrani alergen. Če v hrani ni ničesar, se pes mirno odmakne od nje. Lastnik je lahko prepričan, da lahko hrano zaužije brez kakršnihkoli posledic. Šolanje psa Eliasja je trajalo tri mesece, čeprav je imel že opravljeno osnovno šolanje iz poslušnosti. (Petkovšek, Štakul, 2011).

Rak

Da lahko nekateri psi zavohajo tumorske mase, niti ni tako presenetljivo, saj je njihov voh zelo občutljiv. Pacient ima poseben vonj, predvsem značilen ustni zadah in vonj potu (Wells, 2007). Tumorji vsebujejo bencol in drobne sledi alkalnih derivatov, ki jih v zdravem tkivu ni. Znanstveniki zato menijo, da so psi z izjemno občutljivim nosom zmožni v milijardi molekul odkriti eno samo molekulo, ki diši po raku (www.mojpes.com).

Pomoč pri rehabilitaciji

Že leta 1980 je Erika Friedman s sodelavci ugotovila, da je preživetje eno leto po miokardnem infarktu pri lastnikih psov bolj verjetno kot pri tistih brez psov. Toda ta raziskava je naletela na številne kritike. Leta 1995 je s sodelavcem Thomasom študijo ponovila z večjim številom pacientov. Ugotovila sta, da različne živali lahko različno vplivajo na zdravje ljudi in dokazala, da lastniki psov, ki so preživeli miokardni infarkt, 8,6-krat več preživijo eno leto po bolezni v nasprotju s pacienti brez psov.

Vprašanje je, kako so psi sposobni lastnike ščititi pred boleznijo in kako lahko pomagajo k ozdravitvi. Vsekakor je tu možno več mehanizmov. Psi lahko izboljšajo psihično zdravje, ki je tesno povezano s fizičnim počutjem. Psi lastniku zmanjšujejo stres, ki pa je že sam lahko vzrok različnim boleznim (Wells, 2007). Že samo božanje in ogovarjanje psa povzroča znižanje krvnega tlaka in srčnega utripa. Prisotnost psa pripomore k manjšemu odzivu avtonomnega živčevja v stresni situaciji (Allen et al., 2002). Seveda pa psi prispevajo k fizičnem zdravju tudi indirektno, saj v nasprotju z drugimi živalmi potrebujejo vsakodnevno gibanje (Wells, 2007). Zanimiva je ugotovitev, da starejši prehodijo daljše razdalje v spremstvu psa kot sami (Velde et al., 2005).

Psi kot terapevti

Spoznanje, da lahko psi prispevajo k boljšemu počutju na psihološkem področju, je povzročilo široko uporabo psov kot terapevtov. Ameriški otroški psiholog Boris M. Levinson (1962) je poročal, da je bila ob prisotnosti njegovega psa Jinglesa terapija bolj uspešna. Levinson je dognal, da je pes kot socialni katalizator in ohranja varni kanal za pogovor o strahovih in skrbeh. Vse njegove ugotovitve so bile iztočnice za različne raziskave o vlogi psov v bolnišnicah in drugih vzgojno-varstvenih ustanovah (Wells, 2007).

Avtor Kovačič (2008) v svoji raziskavi ugotavlja, da je terapija in aktivnost s pomočjo živali posebej primerna za paciente z okvarami ali motnjami osnovnih funkcij (gibanje, zaznavanje, pozornost, kognicija, motivacija); za paciente, ki so depresivni, anksiozni, manj komunikativni ali so osamljeni, glede na starost pa na otroke, mladostnike in starejše.

Psi pomočniki invalidom

Psi so v službi kot spremljevalci že vrsto let. Najbolj so znani psi vodiči slepih. Že od leta 1931 je British Guide Dog Association (angleška humanitarna organizacija za šolanje psov vodičev) pomagala 21000 slepim in slabovidnim in jim izšolala pse za pomoč (www.mojpes.com). British Guide Dog Association se še vedno ukvarja s šolanjem psov vodičev in s šolanjem psov spremljevalcev za invalidne osebe (www.guide dogs).

V 13. stoletju so tudi Arabci pisali o psih, ki vodijo slepe. Iz časa Avstro-Ogrske monarhije pa obstaja dokument iz leta 1755, ki dokazuje uporabo psov vodičev. Bolj množično so začeli pse vodiče uporabljati po koncu prve svetovne vojne v Nemčiji. Mnogo vojakov je namreč zaradi uporabe bojnih strupov izgubilo vid in so potrebovali pomoč. Prav tako so v Nemčiji leta 1919 izdali prvo knjigo o šolanju psov vodnikov, v tridesetih letih dvajsetega stoletja so začele nastajati tudi prve šole, v katerih so usposabljali pse vodiče. Šole so začeli najprej ustanovljati v Nemčiji, Angliji, v Združenih državah Amerike in v Avstraliji (www.mojpes.com).

Po drugi svetovni vojni (1953) so se šolanja psov vodičev lotili v šoli službenih psov v vzrejnem centru v Klečah pri Ljubljani. S šolanjem psov sta se ukvarjala inštruktorja, sicer pa miličnika Jože Logonder in Jože Toplišek, strokovno pa jima je pomagala dr. Aurejeva iz Švice, ki je bila tudi soustanoviteljica šole. S šolo je od vsega začetka sodeloval od rojstva slepi kinolog prof. Peter Confidenti. Za slepe so šolali nemške ovčarje. Po treh letih (1956) je šola prenehala z delom, ker so pristojni ugotovili, da je za slepe dovolj dobro poskrbljeno, in da ne potrebujejo več psov vodičev (www.mojpes.com).

Sledilo je približno dvajsetletno obdobje, ko se s šolanjem psov vodičev na Slovenskem ni nihče ukvarjal. Šele leta 1977 so se na pobudo veterinarja in kinologa prof. dr. Vjekoslava Simčiča začeli s to vejo kinologije ukvarjati v šoli za policijske pse na Podutiku. V začetku so šolali nemške ovčarje, pozneje labradorce. Psi podutiške šole so bili odlično izšolani in vodljivi, vendar niso bili vajeni življenja v hiši in slepi so imeli zaradi tega kar nekaj težav. V podutiški šoli so vsako leto izšolali od tri do pet psov. V osemdesetih letih 20. stoletja je bilo v Sloveniji približno trideset psov vodičev slepih. V tem obdobju se je število psov povečalo predvsem zato, ker so slepi dobivali pse vodiče na račun Zavoda za zdravstveno zavarovanje Slovenije. Šola je prenehala s šolanjem psov vodičev v devetdesetih letih

prejšnjega stoletja. Posledica tega je bilo veliko zmanjšanje števila psov za vodenje slepih, v določenem obdobju jih je bilo celo manj kot pet (www.mojpes.com).

Psi vodiči slepih omogočajo uporabnikom, da pot opravijo hitreje in bolj varno. Enako pomembna vloga teh štirinožnih pomočnikov je, da so svojim slepim skrbnikom družabniki in spremljevalci, zato je pomembna tudi tako imenovana socialna vloga teh psov (www.mojpes.com).

V novejšem času pse šolajo tudi za pomoč gluhim osebam. V Angliji deluje društvo Hearing Dogs for Deaf People. To je humanitarna organizacija, ki se ukvarja s šolanjem psov vodnikov za gluhe osebe (www.hearingdogs.org). Prvo psičko za pomoč gluhi osebi pri nas so izšolali leta 2010 (Petkovšek, Štakul, 2011).

Pse šolajo tudi za ljudi, ki imajo težave z mobilnostjo. Nekateri psi se izšolajo celo kot pomočniki za pomoč tetraplegikom. Iz pogovora z angleško kinologinjo in inštruktorico, gospo Jo Coulson, sem izvedela, da tak človek lahko živi ob pomoči psa dokaj samostojno. Res pa je, da je šolanje dolgotrajno in zahtevno. Že iz legla izbirajo mladiče, ki so najbolj živahni. Pomembne so tudi značajske značilnosti psa. Največkrat izbirajo med labradorskimi in zlatimi prinašalci, so se pa tudi lotili parjenja teh dveh pasem med sabo, saj tako dobijo najbolj primeren karakter psa. To je pomembno predvsem zaradi apetence oziroma pripravljenosti psa za delo. Uspehi šolanja za najbolj prizadete so majhni, saj se od skrbno izbranih psov iz legla visoko izšla samo en pes od tisočih.

Mariborsko društvo Canis je izšolalo psičko spremljevalko za slepo dekle, ki veliko potuje z letalom po Evropi. Kinološka zveza Slovenije je ustanovila posebno komisijo, da so preverili, če je pes ustrezno izšolan za take naloge (www.slo-canis.net).

Psi v bolnišnici in na negovalnih oddelkih bolnišnic

Terapija s pomočjo psov je v tujini že vrsto let prisotna v bolnišnicah in drugih varstvenih ustanovah. Raziskovalci ugotavljajo, da so pacienti ob prisotnosti psov, ki so živeli v bližini negovalnih oddelkov bolnišnic, bolj veseli, dejavni, bolj se odzivajo in so bolj komunikativni, ob prisotnosti živali je torej več socialne interakcije med stanovalci negovalnega oddelka, osebjem in svojci (Wells, 2007).

Miller in Ingram (2000) ugotavljata, da je terapija s pomočjo živali pomembna tudi za zdravstveno osebje, ker se ob prisotnosti živali zniža stres. Poročata pa tudi o zmanjšani uporabi analgetikov po operacijah med terapijo s pomočjo živali. Pomembno je, da je komunikacija med osebjem in pacienti boljša.

Poročilo avtorja Fine (2006) kaže, da se je razmahnila terapija s pomočjo živali v Angliji, Evropi in v Severni Ameriki. Člani društva Ambasadorji nasmeha so sodelovali s Pediatrično kliniko v Ljubljani, a so s sodelovanjem prenehali zaradi možnosti prenosa okužbe z MRSA (proti meticilinu rezistentni *Staphylococcus aureus*). Znano je, da psi lahko prenašajo to bakterijo.

Bistvo terapije z živalmi je v medsebojnem odnosu med človekom in živaljo ter njuni čustveni povezanosti. Naša čustva, razpoloženje in počutje so v precejšnji meri povezani s telesnim zdravjem. Pes je lahko pomožni terapevt, preko katerega vplivamo na otrokova čustva in s tem posredno tudi na njegovo zdravje. Na hemato-onkološkem oddelku Pediatrične klinike opažajo, da si njihovi malčki, pa tudi starejši otroci, v času zdravljenja mnogokrat zaželijo žival, navadno psa ali mačko. V naših bolnišnicah ni navada, da bi otroci s sabo pripeljali svojega hišnega ljubljence. Včasih je želja tako močna, da jo starši pogosto tudi uresničijo. Opaža se, da obiski psov skupaj z njihovimi skrbniki v bolnišnici zelo razvedrijo ne le bolne otroke, temveč tudi njihove starše in navsezadnje tudi zdravstveno osebje (Büger, Lazar, 2009).

Psi v zaporih

V institucijah, kot so zapori, so začeli uporabljati živali in tudi pse kot terapevte. Zaporniki tudi trpijo za osamljenostjo, zanikajo odgovornost in imajo nizko samopodobo. Zaporniki skrbijo za živali in jih šolajo za ljudi s posebnimi potrebami. Pri ljudeh, ki so bili vključeni v ta program, so se opazili pozitivni rezultati, kot so: boljša samopodoba, lepše vedenje, manj nasilja, spoštovanje avtoritete, več socialnih interakcij (Wells, 2007).

Psi reševalci

Snežni plazovi vsako leto vzamejo veliko življenj. Nekatere od njih pa so rešili štirinožni reševalci v snegu in ledu – lavinski psi. Legenda lavinskih psov je bila in ostaja bernardinec Barry in zdaj nagačen stoji v naravoslovnem muzeju v švicarskem Bernu. Slovi po tem, da je iz zametov na prelazu sv. Bernarda rešil več človeških življenj kot vsi drugi psi, ki so v službi menihov opravljali takšno reševalno delo. Ime je dobil po starem nemškem izrazu za bernardince – Bärriyhünd (medvedji pes) (www.mojpes.com).

Zadnje veliko reševalno dejanje psov s prelaza sv. Bernard se je zgodilo leta 1930. Sodelovali so vsi samostanski bernardinci. Kot ponavadi so hoteli menihi zjutraj s psi oditi na sprehod, kar so storili vedno, kadar se v zadnjih nekaj dneh ni zgodilo ničesar, kar bi zahtevalo uporabo bernardincev. Toda tistega jutra psi niso hoteli na sprehod. Upirali so se in preplašeno lajali. Menihi so zaupali svojim psom, saj so poznali njihove izostrene čute. Četrť ure kasneje je nedaleč od samostana v dolino zgrmel velikanski plaz. V bavarskih gorah je na delu približno 50 lavinskih psov. V Avstriji jih je štirikrat toliko, v Švici pa je pripravljenih vsako zimo blizu sto lavinskih ekip, torej vodnikov in njihovih psov (www.mojpes.com).

Zdajšnji lavinski psi niso več takšni, kot je bil Barry: močan, velik, vendar ne težak, z dlako, ki se je sneg ni oprijemal. Dandanes uporabljajo za lavinske pse predvsem ovčarje (nemške in belgijske), vse več pa je tudi labradorcev in zlatih prinašalcev. Tudi mešanci se prav dobro izkažejo, znan pa je tudi primer, ko je lavinski izpit opravil maltežan.

V lavinski sekciji slovenske Gorske reševalne zveze deluje približno dvajset vodnikov in lavinskih psov (www.mojpes.com). Prav tako pa sodelujejo kinologi s svojimi psi reševalci kot prostovoljci v silah za zaščito in reševanje ZRIP na nivoju regije, občine, države (Slabe, 2007) ter v mednarodnih organizacijah, kot je IRO – Mednarodna zveza reševalnih psov s sedežem na Dunaju.

Psi in njihov vpliv na fizično zdravje

Trditev, da imajo psi pozitiven vpliv na zdravje ljudi, ne pomeni veliko. Vzpodbudila pa je znanstvenike, da so začeli vpliv živali na človeka bolj temeljiteje raziskovati. Narejene so bile številne študije, kako vplivajo psi na zdravje in počutje ljudi v nasprotju z drugimi živalmi (Wells, 2007). Vedno več raziskav potrjuje, da je vpliv psov pozitiven, in da lahko preprečijo tudi druga obolenja. Dokazano je, da imajo lastniki psov pa tudi mačk manj pogoste glavobole, prehlade, stanja s povišano telesno temperaturo, pa tudi jakost teh težav je manjša (Wells, 2007).

Nekateri raziskovalci so šli še dlje in ugotovili, da imajo lastniki psov opazno nižje dejavnike tveganja za nastanek srčno-žilnih zapletov oziroma za koronarno srčno bolezen kot ljudje brez psov. Izprašali so kar 5741 ljudi v Melbournu. Posebno za moške je bilo ugotovljeno, da imajo manj dejavnikov tveganja za koronarno srčno bolezen kot nelastniki živali. Nekaj let za tem so ugotovili, da imajo starejši ljudje, ki so lastniki živali nižjo raven trigliceridov v krvi kakor tisti ljudje, ki živali nimajo (Wells, 2007).

Psi in njihov vpliv na psihično zdravje

Terapija s pomočjo živali zmanjša stres, anksioznost, osamljenost, depresijo (Barker in Dawson, 1998). Poveča pa občutek samostojnosti, kompetenc, vere vase in izboljša se samopodoba. Že samo sprehajanje psa poveča navezovanje socialnih stikov z neznanimi ljudmi, posebno sprehajanje z mladim psom ali pa psom s prijaznim temperamentom. Mnogo koristi na psihološkem področju izhaja že iz tega, da imamo psa doma (Wells, 2007).

Psi in njihov vpliv na socialne interakcije

Že pasji pozdrav, naravno obnašanje, brezpogojna ljubezen vzbudi v človeku občutek večje vrednosti, boljšega počutja, boljše samopodobe. Posredno lahko pomagajo k boljši socialni interakciji in komunikaciji med ljudmi. Poročajo, da so invalidi, ki uporabljajo invalidski voziček s spremstvom psa pomočnika, ko so šli po nakupih, doživeli osem prijaznih pristopov mimoidočih, kadar pa so bili brez psa spremljevalca pa samo enega. Psi

spremljevalci zmanjšajo občutek izolacije, izboljšajo socialne stike, samopodobo, neodvisnost in identiteto (Wells, 2007).

4.2 Terapija in aktivnosti s pomočjo živali

Zdravstveni delavci ugotavljajo, da je uporaba šolanih psov za terapijo s pomočjo živali ugodna tako za paciente kot za osebje. V literaturi so navedene čedalje številčnejše in obsežnejše raziskave zaradi vse večjega zanimanja za uporabo šolanih psov v terapevtske namene. Narejeno je veliko število kvantitativnih študij (Eggiman, 2006).

Zgodovina terapije s pomočjo živali

Prve zapise o uporabi živali v terapevtske namene najdemo v Angliji. Literatura navaja, da so domače ljubljence uporabljali kot del terapije že v letu 1792 v Querker Society of Friends York Retreat in England. Celo Florence Nightingale je cenila koristi domačih ljubljencev, ki so jih imeli bolni posamezniki (Velde et al., 2005). Presenetljivo je, da je pri svojem delu uporabljal psa tudi Sigmund Freud (Eggiman, 2006). Ameriška vojska je vzpodbujala uporabo psov v terapevtskih institucijah s psihiatričnimi pacienti od leta 1919 v St. Elizabeth's Hospital v Washingtonu. Spoznanja o vrednosti povezave človek – žival je prvi zapisal in javno objavil Boris Levinson leta 1961 na kongresu American Psychological Association. Izzval je mešane reakcije, kasneje pa so ugotovili, da kar 16% psihologov – psihoterapevtov uporablja živali pri svojem delu (Velde et al., 2005).

Terapevtske živali uporabljamo lahko na tri načine:

- živali se uporabljajo kot spremljevalci za osebe, ki živijo same doma, bolj neodvisne ali v prilagojenih življenjskih okoliščinah;
- živali uporabljajo v ustanovah, kjer pomagajo pri vzpodbujanju ali so spremljevalci oseb;
- živali privedejo v ustanovo, kjer pomagajo pri vzpodbujanju različnih interesov ter komunikaciji (Velde et al., 2005).

Zgodovina terapije s pomočjo živali v Sloveniji

Društvo Ambasadorji nasmeha sega v jesen 2004, ko so se Katarina Vertin, Petra Štrus in Špela Juršič odločile svojo ljubezen do ljudi in živali razdajati na drugačen način. Že leto prej so začele s svojimi psi preko Društva za zaščito živali Ljubljana obiskovati Zavod za slepo in slabovidno mladino. Odločile so se, da ustanovijo organizacijo, ki bi starejšim, osamljenim in invalidnim ljudem ter otrokom nudila popestritev pustega vsakdanjika oz. rehabilitacije v različnih ustanovah ali doma. Poimenovala so jo Slovensko društvo za terapijo s pomočjo živali – Ambasadorji nasmeha. Ime samo najbolje predstavi poslanstvo društva kamorkoli pridejo, želijo vzbuditi nasmeh na obrazu, pa čeprav le za trenutek, saj ga v ozadju večkrat spremlja huda bolečina, žalost, osamljenost ali le dolgočasje. V zadnjem letu želijo izšolati za aktivnosti s pomočjo živali tudi druge živali, kot so mačke, zajčki in druge male živali, ne samo pse (www.ambasadorji.org).

Društvo Tačke pomagačke so humanitarno društvo, ki je ustanovljeno leta 2007, začetki pa segajo v leto 2004. Samo društvo šola pse za terapijo s pomočjo živali, pse spremljevalce za pomoč ljudem s posebnimi potrebami. Poleg tega izobražuje tudi strokovne delavce v ustanovah, otroke v vrtcih in šolah za sožitje z naravo in skrbjo za živali. Organizira botrske družine, kjer poteka za mladiča osnovna socializacija in šolanje. Društvo ima več regijskih enot po Sloveniji. Sodeluje s podobnimi društvi in zdravstvenimi ter drugimi ustanovami doma in v tujini (www.tackepomagacke.com).

S terapijo s pomočjo živali se ukvarja še nekaj drugih društev po Sloveniji, lahko so delovni pari v okviru drugih kinoloških društev, saj so večinoma v terapevtskem paru udeleženi šolani psi.

4.2.1 Definicije aktivnosti in terapije s pomočjo živali

Čeprav sta izraza **aktivnosti s pomočjo živali** (ang. animal-assisted activities – AAA) in **terapija s pomočjo živali** (ang. Animal-assisted therapy – AAT) najbolj zaželena, se med laiki uporablja izraz **pet terapija**. Tega izraza se moramo v splošni rabi izogibati, saj je nenatančen in zavajajoč. Uporabljalo se ga je pred več desetletji in se je nanašal na učenje

o živalskem vedenju. Zaželeno izraza aktivnosti s pomočjo živali in terapija s pomočjo živali pa napeljujeta na to, da je žival motivacijska sila, ki izboljšuje zdravljenje s pomočjo dobro izšolane osebe (www.ambasadorji.org).

Aktivnosti s pomočjo živali

Formalna definicija aktivnosti s pomočjo živali je: »Aktivnosti s pomočjo živali ponujajo različne možnosti za učenje, rekreacijo, motivacijo in/ali terapijo v skupini ali s posameznikom za izboljšanje kakovosti življenja. Izvajajo jih posebej za to usposobljeni strokovnjaki in/ali prostovoljci, skupaj z živalmi, ki izpolnjujejo točno določene pogoje. Izvajajo se v zelo različnih okoljih.« (Delta Society, 1996)

Aktivnosti s pomočjo živali so pravzaprav aktivnosti po sistemu »obiskati in pozdraviti« ter vključujejo obiske živali skupaj s strokovnjakom, laikom in/ali prostovoljcem. V nasprotju s terapijo s pomočjo živali, aktivnosti niso ciljno usmerjene, poleg tega pa lahko vključujejo več ljudi hkrati, medtem ko je terapija ciljno usmerjena na posameznika in/ali njegovo zdravstveno stanje.

Ključne značilnosti aktivnosti s pomočjo živali so (Delta Society, 2011):

- specifični cilji zdravljenja, ki niso planirani vnaprej;
- strokovnjaki in ostali sodelavci, ki niso zavezani k pisanju zapiskov;
- periodični obiski, ki so spontani in potekajo tolikokrat in tako dolgo, kot je potrebno.

Primer aktivnosti s pomočjo živali

Skupina prostovoljcev enkrat na mesec obišče onkološke bolnike. Aktivnosti se razvijajo same od sebe, ni natančno opredeljenih dejavnosti, opredeljene so le grobe smernice. Proces se ne beleži. (www.ambasadorji.org)

Terapija s pomočjo živali

Formalna definicija terapije s pomočjo živali je: »Terapija s pomočjo živali je v določene cilje usmerjena intervencija, ki jo izvajajo posebej za to usposobljeni strokovnjaki. Žival, ki mora izpolnjevati posebej določene pogoje, je pomemben in enakovreden udeleženec

procesa zdravljenja. Terapija s pomočjo živali je vodena s strani in/ali jo izvaja strokovnjak s področja zdravstva oz. socialnega dela, ki ima potrebno strokovno znanje ter izkušnje s področja svoje zaposlitve. Aktivnost s pomočjo živali je zasnovana tako, da pospešuje izboljšanje človeških fizičnih, psiholoških, socialnih, emocionalnih in/ali kognitivnih funkcij (kognitivne funkcije se nanašajo na mišljenje ter intelektualne sposobnosti). Terapija se izvaja v različnih okoljih individualno ali skupinsko, v več vnaprej dogovorjenih terminih. Pomembno je, da se celoten proces dokumentira in vrednoti – evalvira.« (Delta Society, 1996).

Ključne značilnosti terapija s pomočjo živali so (Delta Society, 2011):

- za vsakega posameznika so predvideni specifični cilji;
- proces se beleži, dokumentira;
- proces se vrednoti.

Cilji programov aktivnosti in terapije s pomočjo živali

Živali lahko vključujemo v različne programe. Ko se vključimo v program terapije s pomočjo živali v določeni ustanovi, predhodno povprašamo terapevta po ciljih, ki jih želijo doseči s to obliko pomožne terapije. Sledi nekaj primerov ciljev aktivnosti s pomočjo živali.

Fizični:

- izboljšanje fine motorike,
- izboljšanje upravljanja invalidskega vozička,
- izboljšanje ravnotežja pri stoji.

Mentalni:

- povečanje medsebojne komunikacije med člani skupin,
- povečanje pozornosti (npr. pozorno poslušanje, vztrajanje pri nalogi),
- razvoj sprostitvenih in razvedrilnih spretnosti,
- izboljšanje samopodobe,
- zmanjševanje strahu, zaskrbljenosti,
- zmanjševanje osamljenosti.

Izobraževalni:

- povečanje besednega zaklada,
- pomoč pri dolgoročnemu in kratkoročnem spominu,
- izboljšanje poznavanja pojmov, kot so velikost ali barva.

Motivacijski:

- izboljšanje pripravljenosti za sodelovanje v skupinskih aktivnostih,
- izboljšanje medsebojne interakcije,
- izboljšanje interakcije z osebjem,
- povečanje vadbe.

Marinšek in Tušak (2007) ugotavljata, da so sicer pri aktivnostih in terapiji s pomočjo živali, živali enako izbrane pod strogimi kriteriji, posebej izšolane za spremljanje svojih lastnikov na obiskih v različnih ustanovah; poleg tega pa so še veterinarsko pregledane, izšolane za poslušnost, uspešno pa so morale zaključiti še poskusno dobo v različnih socialnovarstvenih in zdravstvenih ustanovah. Razlike so, da aktivnost s pomočjo živali ponuja različne možnosti za učenje, rekreacijo in motivacijo za izboljšanje kvalitete življenja uporabnikov. Glavni cilj programa naj bi bila socializacija. Živali, namenjene za terapijo s pomočjo živali, uporabljajo strokovnjaki pri zdravljenju. Cilji, ki jih določi strokovni tim glede na potrebe posameznika, so vnaprej določeni in namenjeni kot pomoč bolnikom pri doseganju optimalnega učinka zdravljenja. Oba avtorja se strinjata, da je razlika med aktivnostmi in terapijo s pomočjo živali na prvi pogled težko razlikovati.

Terapija s pomočjo živali se vedno izvaja pod nadzorom strokovnjaka s področja zdravstva ali socialnega dela in se aktivno vključuje v njegovo delo. Ta oseba je lahko zdravnik, delovni terapevt, fizioterapevt, učitelj, zdravstveni delavec, socialni delavec, logoped, psihiater. Vodnik živali je lahko strokovna oseba ali pa prostovoljec, ki ga obvezno spremlja strokovna oseba. O terapiji s pomočjo živali govorimo takrat, ko strokovna oseba žival uporablja na področju svoje stroke. Na primer: socialni delavec mora žival uporabiti na področju socialnega dela. Če ta isti socialni delavec obišče skupino otrok na neformalni bazi, to štejemo za aktivnosti s pomočjo živali (www.ambasadorji.org).

Terapija s pomočjo živali je ciljno usmerjena. Pri tem imamo v mislih vedno nek točno določen cilj, kot je izboljšanje socialnih sposobnosti, obsega gibanja, govornih sposobnosti, razpon pozornosti. Vsak obisk živali lahko pomaga k doseganju enega ali več omenjenih ciljev. Če predhodno ne določimo teh ciljev, potem ne moremo govoriti o terapiji s pomočjo živali (www.ambasadorji.org).

Terapija s pomočjo živali je dokumentirana. Vsak obisk je dokumentiran v uporabnikovo osebno evidenco, kamor se zapišejo vse aktivnosti in napredki (www.ambasadorji.org).

READ® program

Reading Education Assistance (READ®) je program, ki pomaga otrokom izboljšati bralne in komunikacijske sposobnosti s pomočjo posebne metode: otrok bere psu. A vendarle ne kateremukoli psu. Psi v programu READ® so izšolani in prostovoljno skupaj s svojimi lastniki – prostovoljci (terapevtski par) obiskujejo šole, knjižnice in ostale ustanove kot poslušalci otrok, ki berejo (www.ambasadorji.org).

Učenje branja je pogosteje premagovanje strahu kot pa preseganje intelektualnih omejitev.

Živali so čudoviti prijatelji pri branju saj:

- pomagajo pri sprostitvi in znižujejo krvni tlak;
- poslušajo pozorno;
- ne sodijo, kritizirajo ali se smejiijo;
- dovoljujejo otrokom, da berejo s svojim lastnim ritmom;
- so manj strah zbujajoči kot vrstniki (www.ambasadorji.org).

Ko READ® pes posluša, se okolje spremeni, otrokov strah zamenja veselo pričakovanje in proces učenja se prične. Vodnik neprisljeno spodbuja otroke brez pritiska in nudi podporo, medtem pa otrok pridobiva prakso v nadzorovanem branju, ki je potrebno, da zgradi besedišče, poveča razumevanje bralne vsebine in pridobiva sposobnost tekočega branja.

Rezultati so hitro vidni. Sodelujoči otroci delajo velike korake v branju in komunikacijskih sposobnostih, istočasno pa gradijo samozavest, zaupanje vase in socialne veščine. Prav

tako se izboljšajo rezultati na drugih področjih kot tudi pozornost in nenazadnje osebna higiena (www.ambasadorji.org).

Primerna mesta za izvajanje programa so:

- osnovne šole,
- knjižnice,
- ustanove za predšolske otroke in ustanove za nego otrok,
- programi dopolnilnega ali dodatnega pouka,
- zdravstvene ustanove itd. (www.ambasadorji.org).

4.2.2 Koristi terapije in aktivnosti s pomočjo živali

Terapija s pomočjo živali vpliva na :

- telesni nivo: znižanje krvnega tlaka in frekvence bitja srca, globlje dihanje, povečanje apetita, sprostitvev mišic, sproščanje endorfinov (lajšanje bolečin), krepitev imunskega sistema, bolj zdrav življenjski slog; manjša poraba protibolečinskih zdravil (Fine, 2006);
- psihični nivo: sredstvo za motivacijo, zmanjšanje napetosti, tesnobe, depresivnosti, boljša samopodoba, občutek sprejetosti, varnosti, skrb za lastno žival naj bi bil zelo dober preventivni dejavnik pri samomorilno ogroženih, “brezpogojna ljubezen”, usmerjanje pozornosti, pomiritev, čustveni katalizator, prehodni objekt (Fine, 2006);
- socialni nivo: izboljša in poveča komunikacijo (žival kot predmet pogovora), manjši občutek osamljenosti, več stikov z zunanjim svetom, postavljanje meja (Fine, 2006).

Študije dokazujejo, da naveza človek – žival prinaša tako fizične kot psihološke koristi za človeka. Avtorji Velde in drugi (2005) navajajo, da samo božanje psa povzroča relaksacijo, zniža se krvni tlak in frekvenca srca, poviša pa se periferna temperatura. Connor in Miller (2000) ugotavljata, da ima uporaba hišnih ljubljencev na oddelkih intenzivnih enot pomirjujoč vpliv na paciente. Pospešuje razmišljanje, pozitivno čustvovanje, izboljšuje samopodobo, zagotavlja občutek varnosti in sprejetosti. Medicinske sestre uporabljajo

terapijo s pomočjo živali v predoperativnih oddelkih, da znižajo predoperativno anksioznost, izboljša se pozitivna naravnost pacienta in zmanjša potreba po predoperativnih zdravilih. Terapija s pomočjo živali lahko pomaga zmanjšati strah in anksioznost psihiatričnih bolnikov, ki so prejeli elektrokonvulzivno terapijo. Prav tako pomaga osebam, ki so doživele poškodbo hrbtenjače (Velde et al., 2005).

Bolečino prav tako lahko zmanjšamo s terapijo s pomočjo živali. DeCoursey in sodelavci (2010) v raziskavi navaja, da odrasli pacienti in otroci potrebujejo manj opiatov in drugih analgetikov za zmanjšanje bolečine med terapijo s pomočjo živali.

V Angliji so opazovali učinke terapije s pomočjo živali pri terminalno bolnih ljudeh, ki so bili nameščeni v Hospicu. Ugotovili so izboljšanje komunikacije med pacienti in osebjem, boljše odnose med obiskovalci, svojci in pacienti, med terapijo s pomočjo živali so bili bolniki veseli, zadovoljni in so se celo zabavali (Geisler, 2004).

Velika ciljna skupina, kjer lahko pomagamo s terapijo s pomočjo živali, so tudi otroci z različnimi zdravstvenimi težavami (otroci s posebnimi potrebami, zlorabljeni otroci, otroci in mladostniki s psihiatričnimi težavami) (Velde et al., 2005).

Raziskave za ljudi, ki potrebujejo dolgoročno oskrbo in zdravstveno nego, kot na primer v domovih starejših občanov in drugih ustanovah, so potrdile, da se po terapiji s pomočjo živali ljudje počutijo manj osamljeni. Moški, ki so potrebovali dolgotrajno oskrbo, so postali po terapiji z živalmi verbalno bolj dejavni (Velde et al., 2005).

Fiziološke koristi stika z živaljo

Stik z živaljo pozitivno vpliva na osnovne funkcije našega telesa. Večina ljudi se lažje in bolj sprosti ob prisotnosti in/ali božanju ter pestovanju živali. Večini ljudem se tako zniža krvni tlak in pulz. Testi so pokazali, da so lahko spremembe v znižanju srčnega utripa in krvnega tlaka dramatične. Celotno gledanje živali pozitivno vpliva na počutje in izzove občutke sreče ter veselja. Opazovanje ribic, ki plavajo v akvariju, občutno pomirja in zmanjšuje stres (Delta Society, 2011).

Razvijanje sposobnosti empatije

Študije navajajo, da so otroci v domovih, kjer hišno žival obravnavajo kot člana družine, sposobni večje empatije kot otroci v domovih brez hišne živali. Otroci vidijo žival kot sovrstnika. Otroka je empatije lažje naučiti ob živali kot ob človeku. Pri živalih obstaja preprosto pravilo: kar vidiš, to dobiš. Ljudje niso tako neposredni. Otroke lahko naučimo prepoznavanja živalske telesne govornice. Razumeti živalska čustva je lažje kot dognati človeška čustva, saj so živali resnično iskrene in živijo za trenutek. Ko bodo otroci odrasli, bodo sposobnost empatije prenesli v vsakodnevne izkušnje z ljudmi (Cusack in Smith, 1984).

Izboljšanje socialnih veščin

Živali so odlični promotorji za vzpostavljanje kontaktov in s tem za izboljšanje možnosti za komunikacijo ter navezovanje stikov. Žival ni samo nekdo, s komer se lahko pogovarjamo, ampak tudi nekdo, o komer se lahko kramlja. Statistika v Združenih državah Amerike kaže, da so ljudje, ki so na sprehodu ob sebi imeli psa, v 22 % doživeli pozitivno izkušnjo komunikacije z mimoidočimi. Če to primerjamo s tistimi brez psa, ki to doživijo le v 2 %, je prvi odstotek pomembno višji. V različnih ustanovah, kjer izvajajo terapijo s pomočjo živali in/ali aktivnosti s pomočjo živali, je možnost za nova poznanstva in prijateljstva še večja, saj je takih, ki bi želeli sodelovati pri skrbi za žival ali pri katerikoli drugi aktivnosti več, zato je tudi možnosti, da navežejo stike, toliko več. Veliko lažje je navezati stike pri skupnih aktivnostih, poleg tega pa je tudi tem za pogovor več (Cusack in Smith, 1984).

Izboljšanje sposobnosti skrbi zase

Cusack in Smith (1984) ugotavljata, da se v enotah, kjer živijo ljudje z različnimi posebnimi potrebami (domovi za starostnike, zavodi, zapori, bolnišnice) po uvedbi terapevtskih živali pomembno izboljša samostojnost v skrbi zase. Lažje se je na novo ali ponovno naučiti skrbeti zase skozi skrb za žival. Splošne potrebe živali in ljudi se namreč ne razlikujejo veliko: vsi potrebujemo hrano, varno okolje, primeren prostor za življenje, primerno higieno, primerno skrb za zdravje in seveda interakcije z drugimi (prijateljstvo, družbo ter naklonjenost). S skrbjo za zagotavljanje teh nujno potrebnih stvari za ljubljeno žival uporabniki lažje in hitreje spoznajo, da tudi oni potrebujejo podobne stvari. Tako

postanejo samostojnejši pri skrbi zase. Pravita še, da je v današnjem času, ko je debelost visoko na lestvici vzrokov za različne smrtno nevarne bolezni izrednega pomena še dejstvo, da živali pripomorejo tudi k zmanjšanju telesne teže. Ne samo zaradi tega, ker je nujna vsakodnevna aktivnost, če imamo žival, ampak tudi zato, ker ljudje svoj obrok delijo z njimi (tudi tisti, ki živijo v raznih institucijah, kjer se izvaja terapija s pomočjo živali, s čimer se vnos hrane zmanjša). (Voda, 2008)

Občutek varnosti, zaščite

Nobenega dvoma ni, da živali vlivajo ljudem občutek varnosti, kadar so prisotne. Ne gre samo za to, da živali bolj in prej začutijo spremembe, neznane zvoke ter druge vibracije, česar ljudje sploh ne moremo zaznati ali pa vsaj ne dovolj hitro, s čimer živali fizično poskrbijo za našo varnost s svojim oglašanjem ali govorico telesa; gre tudi za globlji psihični pomen vpliva živali na občutek varnosti, predvsem pri tistih, ki živijo sami ali se kako drugače počutijo osamljene. Prisotnost vsaj nekoga (živali) jim namreč daje občutek, da niso sami. Ljudje se počutimo bolj varne, kadar nismo sami (Cusack in Smith, 1984).

Živali ne delajo izjem.

Živali sprejmejo ljudi brez pogojev. Ne poznajo predsodkov, ne zanima jih, kako je človek videti, kakšne barve je njegova koža, od kod prihaja, kaj je naredil in kaj dela. Njihovo sprejemanje je brez obsojanja. Odnos živali do človeka ni preračunljiv. So brezpogojno vdane. Zaradi tega je terapija z živalmi toliko bolj uspešna. Namreč vsak lahko najde v živali sočutje, prijateljstvo, družbo, poslušalca, zaveznika; brez izjeme (Marinšek in Tušak, 2007).

Zabava in razvedrilo

Najmanj, kar lahko žival prispeva, je, da že samo s svojo prisotnostjo ponudi neko vrsto razvedrila. Tudi ljudje, ki ne marajo živali, uživajo ob gledanju njihovih norčij in reakcij. Še posebej v ustanovah, kjer so ljudje primorani ostati dalj časa, je opaziti, da vsakdo najde nekaj razvedrila ob obisku, ne glede na to, kakšno je. Med dolgotrajno hospitalizacijo lahko obisk živali pomeni pomembno razvedrilo. Enako tudi tistim, ki živijo v različnih zavodih in domovih za starostnike. Prisotnost živali povečuje komunikacijo med ljudmi,

vzbuja spomine in spodbuja razmišljanje. V morečih situacijah živali razvedrijo atmosfero, spodbuja smeh in igro (Marinšek in Tušak, 2007).

Živali so poleg tega zelo zabavne. Lahko jih naučimo zabavnih trikov, ki jih bodo vedno pripravljene pokazati in nas s tem osrečiti, poleg tega pa je njihovo naravno obnašanje za človekovo interpretacijo samo po sebi komično. Živali uživajo v družbi ljudi in so zadovoljne, da lahko ustrezajo kadarkoli. V zavode, bolnišnice in druge ustanove za ljudi s posebnimi potrebami prinašajo raznolikost, saj tam sicer dnevi potekajo rutinsko. Zagotovo se zgodi kaj nepredvidljivega, kar preseka vsakodnevno monotonost (Cusack in Smith, 1984).

Osredotočanje na okolico

Posameznikom, ki trpijo za katerokoli mentalno boleznijo ali imajo izredno nizko samopodobo, živali lahko pomagajo s tem, da jih osredotočajo na okolico. Namesto, da bi razmišljali in govorili o sebi in svojih težavah, opazujejo in se pogovarjajo z ali o živalih (www.ambasadorji.org).

Vzgoja

Veščin vzgoje se človek nauči. Veliko rizičnih otrok se tega ne nauči preko običajne poti – od njihovih staršev. S tem ko otroka učimo skrbeti za žival, si pridobiva te pomembne veščine. Gledano s psihološkega stališča – s tem ko oseba nekoga neguje, se izpolnijo tudi njene lastne potrebe po biti negovan (www.ambasadorji.org).

Medsebojni odnosi

Živali imajo sposobnost odpiranja kanalov čustveno varne in negrozeče komunikacije med uporabnikom in terapevtom. Pri terapijah živali pomagajo ustvariti čustveno varno ozračje. Prisotnost živali odpira poti skozi človekovo prvotno zadržanost. Posebno otroci največkrat projicirajo svoje občutke in izkušnje na žival (www.ambasadorji.org).

Sprejemanje

Živali sprejemajo brez omejitev. Ne zanima jih, kako je oseba videti ali kaj reče. Živalsko sprejemanje je brez obsojanj, ne pozna zamer in je brez zapletov zaradi psiholoških iger, ki so prisotne med ljudmi (www.ambasadorji.org).

Socializacija

Raziskave so pokazale, da je ob obisku psov in mačk v ustanovah prisotnega več smeha in medsebojne komunikacije med stanovalci kot pri drugih terapijah ali razvedrilnih delavnicah. Pri hospitaliziranih bolnikih prisotnost živali vzpodbuja socializacijo na tri načine:

- med uporabniki terapije,
- med uporabniki terapije in osebjem,
- med uporabniki terapije, osebjem in družino ali drugimi obiskovalci.

Osebje ugotavlja, da se je s stanovalci lažje pogovarjati med in po obisku živali. Sorodniki pogosto pridejo na obisk v času obiska živali in nekateri poudarjajo, da je takrat še posebej prijetno priti (www.ambasadorji.org).

Mentalna stimulacija

Do mentalne stimulacije pride zaradi povečane komunikacije z drugimi ljudmi, priklicanih spominov in razvedrila, ki ga prinesejo s seboj živali. Pri depresivnih situacijah prisotnost živali pomaga k izboljšanju atmosfere, povečanju zabave, smeha in igre. Te pozitivne motnje lahko pomagajo zmanjševati občutek izoliranosti ali odtujitve (www.ambasadorji.org).

Fizični kontakt, dotik

Veliko je bilo že napisanega o povezavi med dotikom in zdravjem. Novorojenčki, ki se jih ne dotikamo, ne morejo razviti zdravega odnosa do drugih ljudi in pogosto jim ne uspe, da bi se uspešno razvijali ter fizično rasli. Za nekatere ljudi dotik druge osebe ni sprejemljiv, medtem ko topel, kosmat dotik psa ali mačke je. V bolnišnicah, kjer je večina dotikov bolečih, je dotik živali varen in prijeten. Obstaja veliko programov za ljudi, ki so bili fizično ali spolno zlorabljeni, kjer terapevtom in prostovoljcem ni dovoljeno dotikanje

varovancev. V takšnih primerih je možnost držanja, objemanja in dotikanja živali neprecenljive vrednosti za ljudi, ki v nasprotnem primeru ne bi imeli možnosti izkusiti pozitivnega in primerne fizičnega kontakta (www.ambasadorji.org).

4.2.3 Neprimerna uporaba aktivnosti in terapije s pomočjo živali

Kljub vsem ugodnim učinkom aktivnosti in terapije s pomočjo živali pa nista vedno primerni za vsako situacijo (www.ambasadorji.org). Poznamo več vzrokov, ko aktivnosti in terapija s pomočjo živali niso primerne.

Vzrok je uporabnik:

- kadar je žival vzrok za rivalstvo in tekmovanje v skupini;
- kadar nekdo postane posesiven in namerava posvojiti žival, ki ga obiskuje;
- zaradi neprimerne rokovanja, izbire živali ali pomanjkanja nadzora lahko pride do različnih poškodb;
- ljudje s poškodbo možganov, razvojnimi nepravilnostmi ali senilnostjo lahko dražijo žival, ne da bi se tega zavedali;
- ljudje z nerealnimi pričakovanji lahko mislijo, da jih žival zavrača, kar lahko še poglobi njihovo slabo samopodobo;
- alergije na živali lahko povzročijo težave z dihanjem kot npr. astmo;
- zoonoze (bolezni, ki se prenašajo z živali na človeka in obratno) se lahko prenašajo še posebej, če ne upoštevamo varnostnih ukrepov;
- ljudje z odprtimi ranami ali slabim imunskim sistemom morajo biti skrbno nadzorovani;
- sodelovanje je po potrebi omejeno, če se kdo boji določenih živali; zaradi različnih kulturnih ozadij lahko ljudje različno sprejemajo določene vrste živali (www.ambasadorji.org).

Vzrok so osebje in zdravstveni delavci:

Negovalci imajo lahko aktivnosti in terapijo s pomočjo živali za neprimerno v naslednjih primerih:

- kadar osebje in zdravstveni delavci ne smejo sodelovati pri odločitvah poteka procesa aktivnosti in terapije s pomočjo živali ali nimajo ustreznih napotkov;
- nekateri štejejo prisotnost živali v ustanovi za popolnoma neprimerno;
- nekateri ne marajo živali ali se jih celo bojijo;
- osebje in zdravstveni delavci so lahko alergični na živali (www.ambasadorji.org).

Vzrok je inštitucija

Inštitucija ima lahko aktivnosti in terapijo s pomočjo živali za neprimerno v naslednjih primerih:

- pravna odgovornost za nesrečo ali poškodbo, v katero je vpleten pacient ali nekdo od osebja, vzbuja zaskrbljenost;
- kadar je potrebno premagati legalne prepreke;
- kadar gre za vprašanja hrupa, sanitarnih ukrepov, bolezni ter ostalih okoljevarstvenih skrbi;
- pretehtati je potrebno stroške (www.ambasadorji.org).

Vzrok je žival:

Aktivnosti in terapija s pomočjo živali je neprimerna za živali kadar:

- lahko pride do poškodb zaradi grobega ravnanja ali s strani druge živali; ne moremo zagotoviti osnovnega dobrega počutja živali. To vključuje veterinarsko oskrbo ter dostop do vode in površin za razgibanje;
- žival ne uživa v obiskih (www.ambasadorji.org).

4.2.4 Živali, ki najpogosteje sodelujejo pri aktivnostih in terapijah

Kar nekaj živalskih vrst je bilo uspešno vključenih v programe terapije s pomočjo živali ali v programe aktivnosti s pomočjo živali, predvsem v tujini. V Ameriki so najbolj znani programi, kjer živali uspešno vključujejo v ustanove za kaznjence. Prav tako je v Ameriki vsakdanja praksa, da živali vključujejo v domove za starostnike in bolnišnice. Znani so tudi terapevtski programi za otroke z avtizmom in terapije s konji za osebe z različnimi fizičnimi posebnostmi. Po Evropi ti programi nekoliko zaostajajo, največkrat so živali prisotne v domovih za starostnike, uspešni so tudi programi s terapijo s pomočjo konjev.

Tudi pri nas se večinoma uporabljajo psi in konji. Vsaka vrsta ima svoje posebnosti in s tem tudi prednosti ter slabosti za uvajanje v terapije s pomočjo živali ali v programe aktivnosti s pomočjo živali (Voda, 2008).

Akvarijske živali so zanimive, ker opazovanje plavanja živalic v akvariju deluje izredno pomirjujoče. Prednosti uporabe akvarijskih živali v namene terapije v barvitosti in veliki izbiri živali, ki lahko živijo v akvariju (Cusack in Smith, 1984).

Ptice so podobno kot akvarijske živali raznolike v njihovi barvitosti. Poleg tega so izredno živahne, ljudje jih dojemajo kot zabavne in nenazadnje imajo ptice posebnost, ki ji rečemo petje. S svojo prisotnostjo prispevajo k uporabnikovi večji sproščenosti. (Cusack in Smith, 1984).

Majhni sesalci – glodalci (miške, podgane in hrčki) imajo prednost zaradi izredne živahnosti. Neprestano nekaj počnejo. Ker imajo krzno, so tudi prijetne na dotik in primerne za božanje. Oviro pri uporabi teh živalic za namene terapije in drugih aktivnosti lahko predstavljajo stanovalci, pacienti, uporabniki sami, saj nam podgane in miši največkrat spodbujajo gnus (Cusack in Smith, 1984).

Zajčki in morski prašički so večji in je več možnosti za fizični kontakt. Na splošno so to manj aktivne in bolj mirne živali, predvsem zajčki lahko postanejo zvesti družabniki in prijatelji podobno kot psi ter mačke. Brez kakršnihkoli težav jih lahko pestujemo in božamo. Slabost bi lahko bila, da potrebujejo nekoliko več časa za socializacijo kot mačke in psi, tudi življenjska doba je v primerjavi z njimi krajša (Cusack in Smith, 1984).

Mačke zagotavljajo poživljajočo in prijetno družbo. Ljudje posebno cenijo nežnost, ljubeznivost, prsrčnost in njihovo igrivost (Marinšek in Tušak, 2007). Mačke večinoma najdemo v domovih za starostnike, predvsem za namen socialnih interakcij za stanovalce, zelo redko pa jih izberemo za pomoč pri terapiji. Vključujemo jih takrat, ko pes ni ustrezen za določenega posameznika (kadar posameznik ne mara psov, je alergičen na pasjo dlako, se psov boji). Mačka je primerna za terapijo ravno zaradi svoje narave, saj kar naprej zbuja pozornost, si želi družbe in božanja. To, da jo lahko vzamemo v naročje, da jo lahko božamo po celem telesu in je pri tem sproščena in zadovoljna, so temeljni pogoji za primerno žival za terapijo in aktivnosti s pomočjo živali. Pri božanju mačk se posamezniku

izboljšuje motorika, večinoma pa jih pogosteje vključujemo v aktivnost s pomočjo živali kot v terapijo (Cusak in Smith, 1984).

Konji dajejo možnosti za edinstvena doživetja in veliko vrst uporabe v terapiji. Izrednega pomena je že sam stik s konjem, skrb zanj – prav posebno doživetje pa je tudi nega. Konji imajo izreden spomin. Tudi če gredo po neki poti le enkrat, si jo bodo zapomnili za vse življenje. Tako si zapomnijo tudi vsakega človeka posebej, pri čemer imajo močan občutek za njegovo namero (Marinšek in Tušak, 2007).

Terapevtsko jahanje konj in hipoterapija sta obliki terapije s pomočjo živali, ki zahtevata dobro dresiranega konja, profesionalne okoliščine ter strokovno supervizijo. Na splošno uporabnik prihaja v center, kjer se terapija izvaja na periodična srečanja s konjem. Izbrani konji morajo biti popolnoma zanesljivi in vredni zaupanja. Potrebna je tudi večja skrb za varnost kot pri manjših živalih. Vedeti pa moramo, da je ta oblika terapije posebna izkušnja, ki ji morda ni enake (Marinšek in Tušak, 2007).

Hipoterapija je oblika medicinske pomoči za ljudi vseh starosti z neko gibalno disfunkcijo. Uporablja se ritmično, dinamično gibanje konja, kar ugodno vpliva na držo, ravnotežje in mobilnost posameznika. Jezdec pri hipoterapiji ostaja v odnosu do konja popolnoma pasiven, ne vpliva na njegovo gibanje, nima možnosti vplivanja in kontrole. Konjevo gibanje se prenaša nanj in s tem jezdecu sprošča telo, krepi mišice in izboljšuje cirkulacijo krvi. Profesionalni praktiki hipoterapije so različnih osnovnih poklicnih profilov, ki so izobraženi tudi za izvajanje te terapije. Najpogosteje so to delovni terapevti, psihologi, zdravstveni delavci, specialni pedagogi, socialni delavci (Marinšek in Tušak, 2007).

Terapevtska edukacija na konju je bila sprva mišljena le za osebe s telesno in funkcionalno oviranostjo, toda odnos med jahačem in konjem je tako pomemben, da je tehnika terapevtskega jahanja postala metoda, ki celostno pristopa k osebi. V terapevtsko edukacijo na konju se vključujejo osebe, ki odklanjajo kontakt z zunanjim svetom, ki imajo motnje v čustvovanju, vedenju in komunikaciji. Na konju se pričnejo odpirati zunanjemu svetu. Tudi pri tej vrsti terapevtskega jahanja je pomembna kakovost gibanja. Terapevt mora biti usposobljen, da kontrolira gibalni odgovor in prilagoditev jahača na gibanje konja. (Marinšek in Tušak, 2007)

Tudi v Sloveniji je vedno več projektov in študij terapije in aktivnosti s pomočjo živali. V Centru za usposabljanje, delo in varstvo Dolfke Boštjančič – Ig potekajo različni projekti terapije s pomočjo živali. Miško, kje si? je projekt živali in otrok z motnjo v duševnem razvoju in drugimi dodatnimi motnjami s konjem. Potekal je v času od septembra do novembra 2009 v okviru vzgojno-izobraževalnega procesa. Projekt se izvaja kot inovacijski projekt v okviru Zavoda za šolstvo v šolskem letu 2009/2010 (Japelj, 2010).

Delfini so po stilu učenja in kognitivnih sposobnostih verjetno bližje človeku kot katerakoli druga žival. Te živali so za terapijo primerne predvsem zaradi svoje inteligence in zmožnosti redukcije stresa, pri čemer ima svoj vpliv voda. Voda je zelo koristna na različnih področjih (izboljšuje motorične spretnosti, pripomore k večji fleksibilnosti v gibanju, zmanjšuje anksioznost in depresijo). Med drugim povečuje motivacijo, večja obseg pozornosti, izboljšajo se fina in groba motorika ter govor. Po plavanju z delfinom lahko izginejo simptomi depresije, saj delfini svojo sočutnost poleg drug drugemu izkazujejo tudi človeku. Njihova bližina v ljudeh izzove ekstremna čustva veselja in varnosti (Marinšek in Tušak, 2007).

Druge živali s kmetije so predvsem krave, ovce, koze, piščanci, kokoši, race in goske. Velikokrat so zelo primerne za ljudi, ki so intelektualno ovirani in za ljudi s težavami v čustvovanju. Obstajajo tudi specifični programi terapije s pomočjo živali na farmah, ki so namenjeni otrokom z avtizmom. Pri nas take farme sicer ni; ena bolj znanih v Združenih državah Amerike pa je Bittersweet Farm. Tam otroci z avtizmom vrtnarijo, tesarijo in skrbijo za različne živali. Prav skrb za živali predstavlja pomembno terapevtsko komponento. V stiku z njimi se povečuje sposobnost komunikacije, zvišuje pa se tudi samospoštovanje (Marinšek in Tušak, 2007).

V Sloveniji je bila v okviru dejavnosti Slovenskega združenja za duševno zdravje – ŠENT na Razorih pri Ljubljani organizirana kmetija, kjer so od leta 1999 izvajali rehabilitacijske programe za osebe s težavami v duševnem zdravju.

Veliko raziskav je objavljeno glede terapije s pomočjo živali z domačimi ljubljenci, manj pa je poročil o živalih na kmetijah kot terapiji pri ljudeh s psihičnimi in socialnimi motnjami. V severni Evropi vedno več kmetov sodeluje na področju terapije s pomočjo živali (Berget et al., 2008). Avtorji Berget, Ekeberg in Braastad (2008) imenujejo

sodelovanje uporabnikov z motnjami na psihičnem in socialnem področju na kmetijah Zelena skrb ali Green care or Farming for Health. Ta sicer ne vsebuje samo vpliv živali, ampak tudi vpliv rastlin, vrtov, gozdov in cele okolice na uporabnika.

4.3 Medicinske sestre in terapija s pomočjo živali

V zadnjih dvajsetih letih se je uporaba terapije z živalmi zelo razmahnila v različnih zdravstvenih ustanovah in oddelkih, kot so: intenzivni oddelki, oddelki z dolgotrajnim zdravljenjem, intenzivni oddelki za koronarne bolnike, psihiatrični oddelki, otroške bolnišnice in druge inštitucije v Ameriki. Ta alternativna in relativno poceni dopolnilna oblika zdravljenja pomaga pacientom pri psihični, fizični in socialni rehabilitaciji (De Courcey et al., 2010).

Medicinske sestre v intenzivnih enotah uporabljajo terapevtske živali kot pomoč zmedenim pacientom, da se vrnejo v realnost, izboljša se samopodoba, zniža se stres, stimulirajo se nezavestni bolniki, izboljša se čustvovanje, poveča se socialna interakcija, zniža se depresija, pacienti in njihovi svojci se počutijo bolj udobno in bolniško okolje postane bolj domače (De Courcey et al., 2010).

Prav tako terapevtske živali služijo, da zamotijo paciente pred posegi, ki povzročajo tesnobo, kot je odvajanje od ventilatorja, ter ponudijo veliko razlogov za motivacijo pri vračanju v normalno življenje, tudi izven bolnišnice (DeCourcey et al., 2010).

Iz nanizanih dejstev je razvidno, da je vloga medicinske sestre tudi v dejavnosti, kot je aktivnost oziroma terapija s pomočjo živali pomembna predvsem za posameznika in tudi za skupino. Lahko sodeluje pri varovanju in podpiranju zdravja, dobrega počutja in ugodja, tako v telesnem kot duševnem smislu.

Tudi iz definicije zdravstvene nege, ki jo je leta 2002 objavil ICN, lahko zaključimo, da medicinska sestra lahko sodeluje, oziroma mora sodelovati pri dejavnostih za promocijo, ohranjanje in povrnitev zdravja pri posamezniku, v družini, skupini in skupnosti. Aktivnost ali terapija s pomočjo živali omogoča medicinski sestri, da lahko v svojih prostočasnih aktivnostih deluje v dobrobit posameznika, skupine, skupnosti in tudi širše v družbi v smislu povrnitve in ohranjanja zdravja.

Najnovejša in posodobljena definicija zdravstvene nege, ki jo je sprejela ICN in tudi člani upravnega odbora Zbornice zdravstvene in babiške nege Slovenije – Zveze strokovnih

društev medicinskih sester, babic in zdravstvenih tehnikov Slovenije iz leta 2010, se glasi: »Zdravstvena nega zajema avtonomno in sodelujočo skrb za posameznike vseh starosti, za družine, skupine in skupnosti, za bolne ali zdrave in v vseh okoljih. Zdravstvena nega vključuje promocijo zdravja, preprečevanje bolezni in skrb za obolele, invalidne ter umirajoče. Ključne naloge zdravstvene nege so tudi zagovorništvo, spodbujanje varnega okolja, izobraževanje, raziskovanje, sodelovanje pri oblikovanju zdravstvene politike ter sodelovanje v obravnavi pacientov in upravljanje zdravstvenih sistemov.« (Utrip, 2011)

Iz omenjene definicije sledi, da medicinske sestre skrbimo za bolne, zdrave, invalide, umirajoče. Pomembno je tudi, da se vključujemo v zagotavljanje varnega okolja in spreminjanje ter upravljanje zdravstvenih sistemov. To pomeni, da se lahko vključujemo tudi v promocijo aktivnosti in terapije s pomočjo živali, v njej sodelujemo. V tujini medicinske sestre pacientom same predlagajo terapijo s pomočjo živali, da zmanjšajo anksioznost, strah in stres zaradi hospitalizacije in pred večjimi diagnostično-terapevtskimi posegi. Lahko pa pacienti sami izrazijo željo za obisk živali.

Zavedamo se, da uporabnikom terapije s pomočjo živali lahko z obiskom prinesemo v institucionalno okolje stik z naravo, ki je za ljudi še kako pomemben. Poleg tega v tujini tovrstno dejavnost vzpodbujajo zaradi več pozitivnih vplivov na ljudi, potreba po zdravih je manjša, čas rehabilitacije pri določenih primerih pa krajši. Žival deluje kot motivacijski dejavnik, da pacient lažje sodeluje pri rehabilitaciji, zmanjša se njegov stres, izboljša se zdravstveno stanje. Vse te ugotovitve so opisane v različnih študijah, ki so navedene v zgornjih poglavjih.

Peplau (1952) je opisala in podala osnovne iztočnice svojega modela v knjigi *Interpersonal Relations in Nursing*. Razvila je model medosebnih odnosov v zdravstveni negi. Osnovni element modela je medosebni odnos med medicinsko sestro in varovancem. Cilji zdravstvene nege so lahko doseženi le s sodelovanjem v dobrem medosebnem odnosu med medicinsko sestro in varovancem. Ta odnos avtorica pogosto imenuje terapevtski medsebojni odnos, kajti oba udeleženca se razvijata, spreminjata, spoznavata skozi odnos (Ramšak, Pajk, 2000). Komunikacija in navezava stika z uporabnikom nam v določenih primerih omogoča tudi žival v terapevtskem odnosu s pacientom, kadar je ta za komunikacijo nedostopen.

Prav tako je terapija z živalmi usmerjena v določen cilj, v katerem je žival, ki ustreza določenim kriterijem enakovreden udeleženec procesa zdravljenja (Marinšek in Tušak, 2008). Pred določanjem cilja je prav tako potrebno prej oceniti in določiti probleme, ki bi jih radi razrešili ali izboljšali zdravstveno stanje. Izvajajo jo za to posebej izobraženi strokovnjaki s področja medicine, psihologije ter sociologije. Celoten proces dokumentiramo tako kot pri vseh terapevtskih posegih in na koncu tudi ovrednotimo njegovo učinkovitost tako, kot zahtevajo standardi (Standards of Practice for Animal Assisted Activities and Therapy), (Marinšek in Tušak, 2008).

Medicinske sestre lahko vplivamo s svojo strokovno izobrazbo, znanjem in kompetencami na vse temeljne življenjske aktivnosti. Znanje iz kinologije lahko pripomore, da lahko medicinska sestra kot članica multidisciplinarnega tima s terapijo s pomočjo živali (psom) pripomore h kakovostnejšemu okrevanju, rehabilitaciji, izboljšanju zdravstvenega stanja.

V Avstriji je možno dobiti terapijo s pomočjo živali na napotnico. Pri nas v Sloveniji se te metode ne poslužujemo veliko, pa čeprav rezultati raziskav in mnenja strokovnjakov potrjujejo, kako je terapija s pomočjo živali nezahtevna, tako iz tehničnega kot iz cenovnega vidika (Coakley & Mahoney, 2009).

4.4 Preprečevanje okužb med aktivnostjo in terapijo s pomočjo živali

Programi terapije s pomočjo živali so čedalje bolj razširjeni v svetu in tudi v Sloveniji. Vsi se zavedajo, da morajo biti živali, ki sodelujejo pri terapiji s pomočjo živali zdrave. Enkrat letno imajo psi, ki so vključeni v terapijo s pomočjo živali poleg z zakonom predpisanega obveznega pregleda in cepljenja proti steklini tudi obsežen specialni pregled. Pse pregledajo, če so okuženi s povzročitelji zoonoz (jajčeca, gliste, trakulje) ali z vektorji bolezni, kot so klopi in bolhe (Lefebvre et al., 2006).

Kanadska avtorica Lefebvre in sodelavci (2008) navajajo, da organizatorji terapije s pomočjo živali premalo pozornosti namenjajo drugim patogenim mikroorganizmom, ki se lahko prenašajo z ljudi na pse in obratno. V bolnišnicah so še posebej nevarni MRSA (Methicillin-resistant *Staphylococcus aureus*), VRE (Vancomycin-resistant *Enterococcus*), bakterije ESBL (extended spectrum beta laktamaze), ki so odporne na antibiotike širokega spektra, kot je *Escherichia coli* in *Clostridium difficile*. V raziskavi, ki so jo naredili zgoraj omenjeni avtorji, so ugotovili, da so se psi okužili s patogenimi mikroorganizmi med terapijo s pomočjo živali v zdravstvenih ustanovah z vsemi naštetimi mikroorganizmi.

V študijo je bilo vključenih 200 psov v dveh skupinah. V prvi skupini so bili psi, ki so že bili vključeni v terapijo s pomočjo živali in so obiskovali zdravstvene ustanove, kot so oddelki za podaljšano zdravljenje in intenzivne enote, v drugi skupini so bili psi, ki še nikoli niso obiskali bolnišnice. Po prvotnem odvzemu vzorcev blata in brisov nosu so štirje lastniki psov prve skupine in dva lastnika psov druge skupine prenehali s sodelovanjem. Vzorce so jemali psom na dva meseca lastniki sami v obdobju enega leta. Zanimivi so podatki, da je bilo število okuženih psov s *Clostridium difficile* 39, MRSA 9, *Escherichia coli* 37, VRE 1 pes (Lefebvre et al., 2008).

Ugotovitve omenjene študije kažejo, da so psi vključeni v terapijo s pomočjo živali v bolnišnicah bolj verjetno prenašalci MRSA in *C. difficile* kot psi v drugih ustanovah. Prenos MRSA je bolj verjeten, kadar pes liže pacienta, za prenos *C. difficile* pa, da pes skoči na posteljo (Lefebvre et al., 2008).

Prav tako pa nizozemska avtorica Van Duijkeren s sodelavci (2004) ugotavlja, da je pri medicinski sestri s psorazio, zaposleni v domu za negovanje, prišlo kar trikrat do kolonizacije z bakterijo MRSA. Po testiranju in zdravljenju članov družine in psa se okužba ni več pojavila.

Iz napisanega je razvidno, da je pomembno ne samo za lastnike psov, ki so vključeni v terapijo s pomočjo živali, ampak tudi za vse druge zdravstvene delavce, ki so lastniki domačih živali, da morajo biti pozorni na možen prenos nosokomialnih in drugih okužb med njihovimi ljubljenci in človekom.

Navodila za preprečevanje okužb med terapijo s pomočjo živali so naslednja: higiena rok, primernost živali (periodično preverjanje zdravstvenega stanja živali in njenega temperamenta) zahteva, da vodnik žival ustrezno pripravi na terapijo s pomočjo živali (tako šolane živali kot pacientove domače ljubljence), uporaba sprejemljivih kontaktov med pacientom in živaljo ter kraj obiskov. Pomembna priporočila vsebujejo higieno rok pred in po terapiji s pomočjo živali, upoštevanje standardov za terapijo s pomočjo živali tako za vodnike šolanih živali kot za vodnike pacientovih živali; živali naj ne bi lizale pacienta; obiske živali je potrebno skrbno beležiti in spremljati. Ta priporočila pripomorejo k zmanjšanju nozokomialnih okužb od in preko živali na minimum (Lefebvre et al., 2008).

Di Salvo s sodelavci (2006) ugotavlja, da imajo pacienti več koristi, če psi sodelujejo pri terapiji s pomočjo z živalmi v bolnišnicah, tako v navadnih kakor intenzivnih oddelkih, kakor je tveganje za okužbe.

4.5 Zakonodaja s področja aktivnosti in terapije s pomočjo živali

V Sloveniji še vedno ni zakonsko določeno, kdo sme šolati pse pomočnike. (Petkovšek Štakul, 2011) Inštruktorji se poslužujejo specialnega izobraževanja v tujini. V Uradnem listu Slovenije sta dva zakona, ki omenjata pse spremljevalce, in sicer Zakon o izenačevanju možnosti invalidov (ZIMI) iz Ur.l. RS, št. 94/2010 in Zakon o zaščiti živali (ZZZiv) iz Ur.l. RS, št. 98/1999. Iz slednjega izhaja pravilnik o zaščiti hišnih živali. Ta pravilnik določa minimalne pogoje za zaščito hišnih živali. V teh dveh zakonih je le skopo napisano za pse spremljevalce in delavne pse, da smejo spremljati svoje lastnike tudi v javne prostore. Bolj natančnih informacij in navodil za dejavnosti aktivnosti in terapije s pomočjo živali ter psov spremljevalcev ne zasledimo. Zakon o zaščiti živali je namenjen na splošno vsem živalim.

Iz zakona o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju (ZZVZZ) Ur.l. RS, št. 9/1992 izhaja Razpisna dokumentacija (iz avgusta 2008; Zavoda za zdravstveno zavarovanje Slovenije, Miklošičeva cesta 24, Ljubljana) za javni razpis programa izvajanja šolanja psov vodičev slepih, zavarovanih oseb na podlagi 64. člena Zakona o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju. Razpisuje program izvajanja šolanja psov vodičev slepih zavarovanih oseb, ki so upravičene do psa vodiča.

5 RAZPRAVA

Pri pregledu literature smo prišli do ugotovitev, da se v tujini že dolgo ukvarjajo z aktivnostmi in terapijo s pomočjo živali, še prej so uporabljali šolane pse kot vodiče slepih. V literaturi so omenjeni že Grki in Arabci in njihov pogled na živalski svet ter uporaba živali v terapevtske ali družabne namene. Že desetletja v tujini šolajo pse za pomoč človeku in imajo na tem področju bogate izkušnje. Za aktivnosti s pomočjo živali uporabljajo poleg psov tudi druge živali, največ konje in mačke.

Avtorji namenjajo navezi človek – žival veliko pozornosti v smislu študij, teorij in prakse pri vseh življenjskih aktivnostih in v vseh starostnih obdobjih. Pomembnost naveze človek – žival je zapisana skozi zgodovino v različnih kulturah in v novejšem času je v ospredju tudi znanstveni pristop skozi različne raziskave (Walsh, 2009). Objavljeno je veliko raziskav, ki dokazujejo pozitivni vpliv terapije s pomočjo živali na ljudi.

Večina avtorjev se strinja, da terapija s pomočjo živali pozitivno vpliva tako na psihično, fizično in socialno področje. Terapija in aktivnost s pomočjo živali je posebej primerna za paciente z okvarami ali motnjami osnovnih funkcij (gibanje, zaznavanje, pozornost, kognicija, motivacija); za paciente, ki so depresivni, anksiozni, manj komunikativni ali osamljeni, glede na starost pa na otroke, mladostnike in starejše.

V Centru za usposabljanje, delo in varstvo Dolfke Boštjančič v Dragi pri Igu poteka tudi projekt terapije s pomočjo psov, ki še ni zaključen, tako da so podatki tega projekta še v obdelavi. Med mojo prisotnostjo pri terapiji s pomočjo psa sem opazila pri otrocih, ki sem jih opazovala veselje, radost in pripravljenost za sodelovanje. Med počitkom je pes dobil svežo vodo, tudi otroci so sami izrazili potrebo po vodi. Medicinska sestra lahko prepozna potrebo po prehranjevanju in pitju kot drugo temeljno življenjsko aktivnost po teoretičnem modelu Virginie Henderson. Otroci so bili pripravljeni za več gibanja, ki je četrta temeljna življenjska aktivnost po teoretičnem modelu Virginie Henderson (Hajdinjak in Meglič, 2006).

Izpostavila bi perečo problematiko tovrstne terapije, ker primanjkuje znanja, literature in strokovnjakov s tega področja. V Sloveniji se terapija s pomočjo živali šele razvija v

primerjavi z nekaterimi evropskimi državami, kot so Avstrija, Italija, Anglija, kjer je ta vključena v psihosocialni in zdravstveni sistem.

Terapijo s pomočjo živali lahko dobite na recept. Do sedaj imamo tri uradna društva, ki se s tem ukvarjajo, nekaj terapevtskih parov in veliko prostovoljcev po vsej Sloveniji, ki s svojimi ljubljenci delijo poleg drugih terapevtskih koristi nasmeha in dobro voljo tistim, ki jim življenje ni najbolj naklonjeno. Skupni cilj vseh sodelujočih je ozavestiti širšo javnost ter s skupnimi močmi vseh, ki so za to pristojni, uradno vpeljati terapijo s pomočjo živali v zdravstvene inštitucije (Bernatič, 2008).

Medicinske sestre v tujini imajo kompetence, da pacientom same ponudijo terapijo ali aktivnosti s pomočjo živali. Nekatere imajo same svoje izšolane pse (Kleinpell, 2007). Cole s sodelavci (2007) je v sodelovanju z drugimi strokovnjaki v zdravstvu naredila raziskavo v intenzivni terapiji pacientom, ki so bili hospitalizirani zaradi srčnega popuščanja. Pacienti so imeli tudi venozne pristope, ker so jim med drugim merili pljučne in druge pritiske pred, med in po terapiji s pomočjo živali. Prav tako pa so iz odvzete krvi določali raven stresnih hormonov, kot so adrenalin, noroadrenalin in kortizol. Uporabljali so tudi lestvico anksioznosti, ki so jo pacienti izpolnili sami. Rezultati so zelo zanimivi in dokazujejo, da se med in po terapiji s pomočjo živali raven naštetih hormonov zviša, krvni tlak in pulz pa se znižata. Iz vprašalnikov o anksioznosti, ki so jih izpolnjevali bolniki sami po terapiji s pomočjo živali, je ugotovljeno, da sta se stres in tudi strah zmanjšala.

Iz doma za starejše občane na Ptujju pa sporočajo, da so v njihovi ustanovi že leta 2002 začeli s projektom terapije in aktivnosti s pomočjo živali. Za njihove ostarele stanovalce je bilo to vzpodbudno, popestrili so jim vsakdanjik. Z opazovanjem stanovalcev z različnimi obolenji in zdravstvenimi težavami pa so ocenjevali spremembe. Zaključki so bili vzpodbudni, saj so se povečale komunikacijske sposobnosti in več je bilo navezovanja socialnih stikov med stanovalci in osebjem (Fišer in Dokl, 2004).

Podatki iz strokovne in znanstvene literature, izkušnje na različnih področjih in na koncu tudi naše izkušnje in rezultati kažejo, da bi bilo terapijo s pomočjo psov kot dodatno obravnavo koristno vključiti v celovito zdravljenje in rehabilitacijo (Kovačič, 2008).

6 SKLEP

V diplomskem delu sem želela dodobra spoznati vpliv šolanih psov na kakovost življenja ljudi in vlogo medicinske sestre pri tej dejavnosti. Strokovnjaki v svetu dajejo navezi žival – človek čedalje večji pomen. Največkrat sodelujejo pri terapiji s pomočjo živali psi, konji in mačke.

Pse se lahko dobro izšola tudi kot pomočnike ljudem s posebnimi potrebami. Že v zgodovini najdemo zapise o psih vodičih za slepe. Kasneje po prvi svetovni vojni so za potrebe vojakov, ki so oslepel v vojni pospešeno šolali pse predvsem v Švici, Avstriji in Angliji. V Sloveniji so prve pse izšolali za vodiče slepih leta 1953. V današnjem času pa se šolajo psi tudi za pomoč gluhim osebam in pomoč osebam, ki imajo motnje v gibanju, pomočnike diabetikom, katerim pred pojavom simptomov hipoglikemije nakažejo znižanje sladkorja v krvi. Psi lahko zavohajo tudi alergene v hrani in celo razrast novotvorb v človeškem telesu.

V tujini medicinske sestre aktivno sodelujejo pri aktivnostih in terapiji s pomočjo živali. Terapijo s pomočjo živali uporabljajo tudi pred kirurškimi posegi, za zmanjšanje strahu in stresa. Razne študije dokazujejo, da je potreba po opiatih in analgetikih manjša po terapiji s pomočjo živali v bolnišnici. Terapija s pomočjo živali je koristna tudi za otroke, bolnike na dolgotrajnem zdravljenju in stare ljudi.

Ne glede na nepoznavanje in nerazumevanje širše in strokovne javnosti za obliko dopolnilne terapije s pomočjo živali se tudi v Sloveniji opazi trend naraščanja uporabe živali v takšne namene. Čedalje več je uporabnikov in tudi ljudi, ki se pri nas humanitarno ukvarjajo s to dejavnostjo. V Sloveniji se za terapijo s pomočjo živali uporablja najbolj pse in konje, manj pa druge živali.

Težave za hitrejšo uveljavljanje tovrstne terapije so tudi v pomanjkanju kadrov in znanja. Prisoten je strah pred nosokomialnimi okužbami, zato pri nas odsvetujejo prisotnost živali v bolnišničnem okolju. Z upoštevanjem priporočil vedenja in standardov terapije s pomočjo živali tudi te okužbe lahko zmanjšamo na minimum. Omenila bi tudi pomanjkanje zakonskih podlag in drugih predpisov za to področje.

Kljub dokazom, da je terapija s pomočjo živali koristna za ljudi tako na fizičnem, psihičnem in socialnem področju pa v Sloveniji še ni prave volje za izvajanje takšne dejavnosti v bolnišnicah. Pri svojem delu na internističnem področju velikokrat srečujem stare in dementne ljudi, ki jim bi ta terapija koristila, tudi med zdravljenjem v bolnišnici. Več izkušenj s terapijo s pomočjo živali imajo na Pediatrični kliniki, kjer imajo že nekaj let stalne obiske živali na oddelkih.

7 LITERATURA

Allen, K, Shykoff, BE, Izzo, J L, (2001). Pet ownership, but not ace inhibitor therapy, blunts home blood pressure responses to mental stress. *Hypertension* vol. 38, no. 4: 815–20.

Ambasadorji nasmeha. <http://www.ambasadorji.org/>. Zadnji dostop dne < 6.4.2011 >

ANON. Definicija zdravstvene nege (skrajšana) Mednarodnega sveta medicinskih sester 2002 (2003). *Utrip*: let 11. št. 1: 12.

ANON. Posodobljena definicija zdravstvene nege (2011). *Utrip*: let.19, št.2: 12.

Barker S B, Dawson K S (1998). The effects of animal assisted therapy on anxiety ratings of hospitalized psychiatric patients. *Psyhiatr Serv*: vol. 49, no. 6: 797-801.

Berget B, Ekeberg Ø, Braastad B O (2008). Attitudes to animal-assisted therapy with farm animals among health staff and farmers. *J Psychiatr Ment Health Nurs*. vol.15, no.7: 576-81.

Bernetič A (2008). Terapija s pomočjo psov ... Kosmata alternativa?

<http://www.mojpes.net/modules/news/article.php?storyid=1234>. Zadnji dostop dne <29.4.2011>

Büger Lazar M (2009). Tačke pomagačke ob bolnem otroku. *Sledi tačk*. Vrhnika: Slovensko društvo za terapijo s pomočjo psov. Tačke pomagačke, št. 1: 20.

Coakley A B, Mahoney E K (2009). Creating a Therapeutic and Healing Environment with a Pet Therapy Program. *Complement Ther Clin Pract*. vol. 15, no. 3: 141-146.

Cole M K, Gawlinski A, Steers N, Kotlerman J (2007). Animal-assisted therapy in patients hospitalized with heart failure. *Am J Crit Care*.vol. 16, no. 6: 575-586.

Connor K, Miller J (2000). Help from our animal friends: give critical care patients the benefits of animal-assisted therapy. *Nurs Manage.* vol.31, no.7: 42-6.

Cusack O, Smith E (1984). *Pets and the elderly: The therapeutic bond.* New York: Haworth Press: 37-120.

DeCoursey M, Russell A C, Keister K J (2010). Animal-assisted therapy evaluation and implementation of a complementary therapy to improve the psychological and physiological health of critically ill patients. *Dimens Crit Care Nurs.* vol. 29, no. 5: 211-4.

Deltasociety, <http://www.deltasociety.org/>. Zadnji dostop dne <6.4.2011>

Delta Society (1996). *Standards of practice for animal assisted activities and animal assisted therapy.* Renton,USA. DeltaSociety: 49-53.

Di Salvo H. Haiduven,D. Johnson, N. Reyes V V. Hench C P, Shaw R. Stevens D A (2006). Who let the dogs out? Infectioncontrol did: Utility of dogs in health care settings and infection control aspects. *Am J Infect Control.* vol.34, no.5: 301-7.

Eggiman J (2006). Cognitive-behavioral therapy: A case report-animal assisted therapy. *Topics in Advanced Practice Nursing* <http://www.medscape.com/nursingjournal>. Zadnji dostop dne <11.4.2011>

Falappi R. (2002). *Psi.* Prevedla in uredila Marjana Samide. Ljubljana: Mladinska knjiga: 8-17.

Fine A. H. (2006). *Handbook on animal-assisted therapy: theoretical foundations and guidelines for practice.* Amsterdam, Boston, 2nd ed. Elsevier/Academic Press Google books Zadnji dostop < 2.3.2011 >

Fišer N., Dokl K. (2004) *Terapija z živalmi v Domu upokojencev.* Ptuj. *Kakovostna starost.* letn. 7, št. 2: 39-43.

Friedmann E, Katcher A H, Lynch J J, Thomas S A, (1980). Animal Companions and One-Year Survival of Patients After Discharge From a Coronary Care Unit. Public Health Rep. vol. 95, no. 4: 307-12.

Friedmann, E, Thomas, S A, (1995). Pet ownership, social support, and one year survival after acute myocardial infarction in the cardiac arrhythmia. Am J Cardiol. vol.76, no. 17: 1213-7.

Geisler AM, (2004). Companion animals in palliative care: Stories from the bedside. Am j hosp palliat care: vol. 21, no. 4: 285-288.

Guide dogs, <http://www.guidedogs.org.uk/>. Zadnji dostop dne <29.4.2011>

Hajdinjak G, Meglič R (2006). Sodobna zdravstvena nega. Ljubljana: Visoka šola za zdravstvo, 61-124 in 189-221.

Hearing dogs for deaf people. <http://www.hearingdogs.org.uk/>. Zadnji dostop dne <6.4.2011>

Japelj A (2010). Miško kje si?. V: Konj - sprejemanje drugačnosti : zbornik predavanj / II. kongres terapevtskega jahanja v Sloveniji, Kamnik, 14.-15. 5. 2010. Kamnik : Center za izobraževanje, rehabilitacijo in usposabljanje – CIRIUS, 97-105.

Kleinpell R (2007) Evidence-based review and discussion points. Am J Crit Care. vol. 16, no. 6: 587-588.

Kovačič D (2008). Poskusni program rehabilitacije s pomočjo psov. Rehabilitacija. let. 7, št. 2: 23-29.

Levinson B M. (1962). The dog as a "co-therapist. Ment Hyg. vol. 46, no. 1:59-65.

Lefebvre S L, Waltner-Toews D, Peregrine A, Reid-Smith R Hodge L, Weese J. S (2006). Characteristics of programs involving canine visitation of hospitalized people in Ontario. Infect Control Hosp Epidemiol. vol. 27, no.7: 754-758.

Lefebvre S L, Waltner-Toews D, Weese J. S (2008). Designing a standard infection control policy for animals visiting patients in healthcare facilities department of population medicine, <http://www.deltasociety.org/>. Zadnji dostop < 9.4.2011 >

Mali M (2003). Lovska kinologija. Ljubljana: Lovska zveza Slovenije, 11-21.

Marinšek M, Tušak M (2007). Človek - žival: zdrava naveza. Maribor : Založba Pivec, 98-115 in 128-203.

Moj pes, (2010). <http://www.mojpes.com/clanki/>. Zadnji dostop <10.4. 2011>

Miller J, Ingram L (2000). Perioperative nursing and animal-assisted therapy. AORN J. vol. 72, no. 3: 477-83.

Petkovšek Štakul J (2011). Bea je prva psička v Sloveniji, ki pomaga diabetiku. Kinolog Feb; št 2:16.

Ramšak Pajk J (2000). Hildegard E. Peplau in model medsebojnih odnosov. Obzor Zdr N. let. 34, št. 1-2: 27-31.

Slabe D (2007). Zdravstveno varstvo v izrednih razmerah. V: Prva pomoč: priročnik s praktičnimi primeri. Ljubljana: 1. izd. Rdeči križ Slovenije, 630-5.

Slovensko društvo za terapijo s pomočjo psov »Tačke pomagačke«, [http:// www.tackepomagacke. com/](http://www.tackepomagacke.com/). Zadnji dostop dne <5.4.2011>

Slovensko združenje inštruktorjev - Center za šolanje psov vodičev in spremljevalcev. CANIS. <http://www.slo-canis.net/>. Zadnji dostop dne <26.3.2011>

Ulrichuk L, Anderson D (2003). Improving mental Health Trought Animal-Assisted therapy. Zadnji dostop dne:<24.3.2010>

Van Duijkeren E, Wolfhagen M J H M, Box A T A, Heck M E O C, Wanet W J B, Fluit A C (2004). Human-to-dog transmission of methicilin-resistant stafylococcus aureus. Emerg Infect Dis. vol. 10, no. 12: 2235-7.

Velde P B, Ciprani J, Fisher G (2005). Resident and therapist views of animal-assisted therapy: Implications for occupational therapy practice. Aust Occup Ther J. Vol.52, no.1: 43-50.

Vidic J. (2008). Življenje s psom. Ljubljana: Dedal, 58-60.

Voda K. (2008). Terapija in aktivnosti s pomočjo živali – primeri dobre prakse v Sloveniji. Diplomaska naloga. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Walsh F (2009) Human-animal bonds I: The relational Significance of companion animals. Fam Proc. vol.48, no.4 : 462-80.

Wells D. (2007). Domestic dogs and human health: An overview. Br J Health Psychol. vol.12, no.1: 145-56.

Vreg F. (1993). Vedenje psa: skrivnostni svet življenja, vedenja, komuniciranja in učenja živih bitij, Ljubljana: Mobo-Kynos, Dedal, 20-9.

Zakon o izenačevanju možnosti invalidov (ZIMI). Ur.l. RS, št. 94/2010,
http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r02/predpis_ZAKO4342.html

Zakon o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju (ZZVZZ). Ur.l. RS, št.9/1992, http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r03/predpis_ZAKO213.html

Zakon o zaščiti živali (ZZZiv). Ur.l. RS, št. 98/1999,
http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r03/predpis_ZAKO1353.html

Zidar M (1991). O psih. Ljubljana: 7. izd. Kmečki glas, 69-73.